

SAHİP OLMAK YA DA OLMAK

Derleyen: Halit YILDIRIM

31.08.2004

Giriş

Erich Fromm "sahip olmak" ile "olmak" ilkelerini ya da yönelişlerini, insan varoluşunun iki temel kategorisi olarak değerlendirir.

Mala, mülke, şöhrete, insana, bilgiye "**Sahip olmak**" demek, onları ele geçirmek, kendine mal etmek, onlara egemen olmak ve dilediğince kullanmak anlamına gelir. Ama bu maddesel sahip oluşların sonu yoktur. İnsan hiç bir zaman yeterince şeye sahip olamayacaktır. Çünkü maddesel olan, elle tutulan aldatıcı ve geçicidir. Bu nedenle "sahip olmak" tutkusundaki insanlar hep kendilerinden fazla şeye sahip olanları kıskanacak, az şeye sahip olanlardan ise, kendi mallarına göz dikecekleri telaşı ile korkacaklardır.

"Olmak" ise "sahip olmak"ın karşıtıdır. Hiç bir şeyi elde etmeye, kendine mal etmeye ve ona egemen olmaya çalışmaz. "Olmak" her şeyi kendi bütünlüğü, canlılığı, yaşamı ve gelişimi içinde sevmek demektir. Böyle davranan bir insan, dışsal ve maddesel olana bağlanmaksızın kendini geliştirip, evrimleşmeye çalışır ve insanlık bilinci ile diğer insan kardeşlerini sevmek, onlarla bir olmak arzusunu taşır.

Özetle "sahip olmak" ilkesine göre kurulmuş olan tüm düzenler ve toplumsal sistemler, insanları mutlu etmekten, onları doğru yöne yöneltip, evrimleşmelerini sağlamaktan uzaktırlar, yani yanlışlırlar. Öyleyse sorunun çözümü kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İnsanlığın kurtulabilmesi için ilk ve tek şart, "**sahip olmak**" ilkesinden "**olmak**" ilkesine geçmektir. Bunu gerçekleştirebilmek; toplumsal düzeni, sosyal, ekonomik ve politik kurumları yenilemek, böylece o toplumdaki insanların "olmak" ilkesine göre davranmalarını sağlamakla olur.

Hayalin Sonu

İnsanların ve hayvanların güçlerinin önce mekanik, sonra da nükleer enerji ile karşılanması, hatta insan zihninin yerini giderek bilgisayarlara bırakması, endüstriyel gelişimin, sınırsız üretim ve sınırsız tüketimi sağlayacağı yolundaki inancın güçlenmesine yol açmıştı. Böylelikle insanlar, tekniğin aracılığı ile "en güçlü" ve bilimin aracılığı ile de "her şeyi bilen" olacaklarını sanmaya başladılar. İnsan kendini öylesine güçlü görüyordu ki, artık içinde doğayı yapı taşı olarak kullanarak, ikinci bir dünya yaratmak umudunu taşıyordu.

Özgürlük, toplumun daha çok orta ve üst sınıflarında rastlanılan bir olgu olmasına rağmen, toplumlarda egemen olan genel kanı, endüstrileşme hızla ilerledikçe, özgürlüğün toplumun tüm bireylerine yayılacağı yolundaydı.

Sınırsız üretim, mutlak özgürlük ve kısıtlanmamış mutluluk üçlemesi, yeni "gelişme dini"nin temelini oluşturuyordu.

Büyük Vaat Neden Gerçekleşmedi?

Endüstri çağının büyük vaatlerinin gerçekleşmemesinin nedenlerini, öncelikle endüstrileşme hareketi içindeki ekonomik içi gelişmelerde aramak gerekir. Ama bunun yanı sıra, başarısızlığın yine sistemin kendisinden doğan **iki psikolojik kaynağını** da açıklamalarımıza eklemeliyiz:

1. Yaşamın tek amacının mutluluk ya da bir başka deyişle, maksimum hazzı ulaşmak olarak görülmesi. Bunu, tüm isteklerin veya bütün öznel ihtiyaçların tatmine ulaştırılması (radikal hedonizm) olarak tanımlamak da mümkün.

2. Sistemin kendi varlığını koruyup, sürdürebilmesi için, desteklemek zorunda olduğu bencillik, yalnızca kendi çıkarını düşünmek, açgözlülük ve sahip olma ihtirası gibi karakter özelliklerinin, uyumu ve barışı sağlayacağı inancı.

Yaşamın amacının, her türlü insanca ihtiyacın tatmin edilmesi olduğunu savunan teori, Aristippus'tan sonra ilk kez on yedinci ve on sekizinci yüzyıl filozofları tarafından ele alınmıştır. O dönemde tüm bağlarından, hatta sevgi ve dayanışmadan bile sıyrılan insanlar, her şeyi kendi çıkarları açısından değerlendirmeye başlamışlar ve bunun kendilerinden çok şeyler alıp gittiğini fark etmeden, varlıklarının arttığına inanır olmuşlardı.

Hobbes, **mutluluğun**, bir diğer kişiye olan ilgi ve isteğin artması (cupiditas) olduğunu söylerken, La Mettrie, mutluluk hayali verdikleri için, uyuşturucu maddeler kullanmayı öneriyordu.

On sekizinci yüzyıldan sonra, bir çok ahlak teorisi geliştirilmiştir. Bunlardan bir kısmı, utilitarizm gibi, hedonizmin yumuşatılmış biçimleriyle, bir kısmı da Kant'ın Marx'ın, Thoreau ve Schweitzer'in düşünceleri gibi hedonizme karşıt özellikler taşımaktadırlar. Günümüzde ise 1. Dünya Savaşı'ndan beri artarak gelişen bir radikal hedonizm eğilimi gözlenmektedir.

İnsan doğasını inceleyen ve teorilerine temel olarak bu gerçeği alan düşünürler, radikal hedonizmin "iyi yaşam"a götüren yol olmadığı konusunda düşünce birliğindedirler.

İnsanların mutsuz oldukları bir toplumda yaşıyoruz. Yalnız, çeşitli korkular altında acı çeken, ruhen dengesiz, yıkık ve bağımlı olan bu insanlar, önce bütün çabalarıyla kendilerine boş zaman yaratmaya çalışırlar, sonra da bu zamanı "öldürebildikleri" ya da geçirebildikleri oranda sevinç duyarlar. Ne acı bir çelişki!

Endüstri çağının ikinci psikolojik yanığı, bireysel bencilliğin yaşanmasının, toplumsal uyuma, barışa ve huzura yol açacağı inancıdır.

Bencillik, bir davranış biçimi olmakla kalmaz, aynı zamanda kişinin karakterinin bir bölümü olarak da ortaya çıkar. **Bencillik**, insanın her şeyi yalnızca kendisi için istemesi durumudur. Bölüşmek yerine, sahip olmak kişiye haz verir. Sahip olmak tek hedef olunca, insan giderek daha açgözlü ve ihtiras sahibi olur. Çünkü ne kadar çok şeyi olursa, o kadar mutlu olacağını sanır. Böylelikle kişi, herkese karşı bir düşmanlık beslemeye başlar. Açgözlülük, toplumdaki sınıflar arasında sürekli bir savaşta yol açar.

İnsanların doğaya karşı giderek daha düşmanca davranmaları:

Varoluşumuzla bağlı olduğumuz doğadan, aklımız nedeniyle ayrılmaktayız. Doğanın "garip bir varlığı" olan bizler, Mesihçi vizyonlarda dile gelen doğa ve insan arasındaki işbirliği ve uyumu bir yana bırakıp, doğaya egemen olmaya, onu kendi amaçlarımız doğrultusunda kullanmaya çalışmakla, doğanın dengesini bozmakta ve onu bozulup, yok olmaya itmekteyiz. Doğayı fethetmek arzusu ve doğa düşmanlığı gözümüzü öylesine köreltmış ki, doğal kaynakların da bir sonu olduğunu ve bir gün tükenebileceklerini, ayrıca doğanın insandaki bu sömürücü tutuma karşı kendini savunabileceği gerçeklerini bir türlü göremiyoruz.

İnsan değişmelidir ve bu zorunluluk ahlaki, dinsel ve psikolojik bir gereklilikten de öte, insan soyunun sürebilmesinin tek çaresidir. Doğru yaşamak, yalnızca bazı ahlaki ve dinsel yasalara uymak demek değildir.

“Sahip Olmak” ile “Olmak” Arasındaki Farkın Önemi

“Sağlıklı insan akli” için, “sahip olmak” ile “olmak” arasındaki ayrım, insan yaşamının normal bir fonksiyonu gibidir. Yaşayabilmek için, o şeylere sahip olmamız gerektiğini düşünürüz. Ama sahip olmanın, daha çok şeye sahip olmanın, yaşamın tek amacı olarak açıklandığı, insanların değerlendirilmesinde “milyon değerinde” gibi tanımlamaların kullanıldığı bir toplumda, “sahip olmak” ile “olmak” arasındaki farkın anlaşılmasını doğal karşılamak gerekir. Ayrıca, çoğu kez “olmak”ın tek yolu da “sahip olmak”tan geçiyor gibi tanıtılmaktadır.

Antropoloji ve psikanaliz bilimlerinin deneysel bulguları, “sahip olmak” ile “olmak”ın insan yaşantılarının temel iki ögesi olduğunu ve bu iki farklı tutumdan biri ya da ötekinin üstünlüğünün, bireyler ve toplumsal birimler arasındaki karakter farklılıklarının kaynağını oluşturduğunu göstermektedir.

Yaşamın ateşli bir savunucusu ve insanın mekanize edilmesi ile parçalara ayrılmasına karşı olan Goethe, bir çok şiirinde “olmak” konusunu işlemiş, “sahip olmak” tavrına karşı bir tutum almıştır.

Ama “sahip olmak” ile “olmak” arasındaki farkı, Batı ve Doğu düşüncesi arasındaki başkalıkla özdeşleştirmek yanlış olur. Bu fark daha çok, odak noktası insan olan toplumlar ile temel amacı maddeler olan toplumlar arasındaki farklılıkla benzer. **Sahip olmak eğilimi**, yaşamlarının ana konuları; para kazanma hırsı, şöhret ve yönetim gücüne erişmek olan Batı toplumlarına özgüdür. Batı dillerinde son yüzyıllarda görülen eylem sözcüklerinin azalması, isim sözcüklerinin artması eğilimi, dilde bile, “olmak”tan “sahip olmaya” doğru bir gidişin habercisidir.

Filozofik Açıdan “Olmak”

Georg Simmel'in belirttiği gibi, olmak'ın bir değişimi belirtmesine ya da olgunlaşmakla eş anlamlı olarak anlaşılmasına, Batı düşüncesinin iki dev isminde, Heraklit ve Hegel'de rastlarız.

Canlı olan yapılar (ya da varlıklar) olgunlaştıkları zaman “olmak”tadırlar ve ancak değişebildikleri sürece vardıkları. Çünkü gelişme ve değişme, yaşam sürecine sıkı sıkıya bağlı iki temel ilkedir.

Konuşma

Kısaca kişi, kendine zihinsel olarak bir değer biçer ve konuşma sırasında bunlara dayanarak kendini, kendi kişiliğini ortaya koyar, dinleyicilerine sunar. Bu, ustalıklı yapıldığında, karşısındaki kişileri etkilemesi kolay olur. Ancak belirtmek gerekir ki, başarı, onun yeteneğine olduğu kadar, karşısındakilerinin yeteneksizliklerine de bağlıdır.

"Sahip olmak" tavrındaki kişi, sahip olduğu şeylere güvenir. "Olmak" ilkesine göre davranışlarına biçim veren bir kimse ise, varoluşunun ve yaşadığının bilinci içinde davranır ve bilir ki, kendini bırakmak ve cevap vermek cesaretini gösterdiğinde, yeni bir şeyler doğacaktır.

Okumak

Okuma sırasında (konuşmada olduğu gibi) "neyin" okunduğu (ya da kiminle konuşulduğu) oldukça önemlidir. Ucuz ve sanattan uzak bir roman okumak, gündüz zamanı hayal görmekten farklı değildir. Böyle bir kitap, okurda hiçbir üretici tepki doğurmaz. Tıpkı boş bir televizyon programı seyrederken, düşünülmeden atıştırılan çerezler gibi, bu roman da öylesine "yutulur". Ama örneğin Balzac'ın bir romanını üretici olarak, içsel bir katılma ile, yani "olmak" ilkesini harekete geçirerek okuruz. Ancak çoğu kez böyle değerli romanlar bile, tüketim toplumlarında, "sahip olmak" yönelişi ile okunmaktadırlar.

Felsefi ve tarihsel yapıtlar için de, aynı ayırım geçerlidir. Kişinin böyle bir kitabı nasıl okuduğu (ya da okuyamadığı), aldığı eğitimin ve yetiştirilmesinin bir sonucudur. Okullar öğrenciye, "kültürel nesnelere" belirli bir görüntüsünü vermek çabasında olduklarıdır. Yıl sonunda ise, öğrencinin bu verileden hiç değilse bir şeyler edindiğini kanıtlanması istenir. Bu nedenle ona, bir kitabı, yazarın ana fikrini ve anlatmak istediği şeylerin bir özetini çıkarabilecek biçimde okuması öğretilir.

Otorite Uygulaması

"Sahip olmak" ile "olmak" arasındaki farklılığın kesin çizgilerle ortaya çıktığı bir başka konu da, otorite uygulamasıdır. Buradaki incelik, bir insanın otoriteye sahip olması ile otoriter olması arasındaki farkta gizlidir.

Hemen herkes, yaşamının bir döneminde otorite uygulamıştır. Çocuk yetiştiren bir insan, onu tehlikelerden koruyabilmek ve bazı durumlarda nasıl davranılması gerektiğini ona öğretebilmek için, istese de istemese de otoriter olmak zorundadır. Ataerki toplumlarda çoğu erkek için, karıları da bir otorite uygulama nesnesiydiler. Bürokratik ve hiyerarşik toplumlarda ise, en alttaki ve otoritenin nesnesi olan sınıf dışında, çoğu kimse otoriteye sahiptir.

Otorite çoğu zaman fiziksel bir güç yerine, tecrübe ve yetki gibi özelliklerin daha önemli bir rol oynadıklarını, J.M.R. Delgado 1967 yılında, maymunlarla yaptığı bir deneyde kanıtlamıştır. Deneyin gösterdiğine göre, yetkiyi yaratan özelliklerini geçici de olsa yitiren maymunun, otoritesi de o anda bitmektedir.

"Olmak" ilkesine dayanan bir otorite ise, belirli bazı toplumsal görevleri yerine getirmek temelini yanı sıra, o kimsenin kişiliğine de önem verir. Kendisiyle bütünleşmiş ve kendisini gerçekleştirmiş olan böyle bir kişinin çevresine yayacağı otorite etkisi, tehdide, rüşvete ya da

emir vermeye bağılı değildir. Onun gelişmiş kişiliğı, bir şeyler söylemesine veya yapmasına gerek kalmadan, onun ne olduğunu, diğere insanlara gösterecektir. Büyük yaşam ustaları, işte böyle bir otoriteye sahiptirler.

Ama otoritenin bir yetkiye dayanarak elde edildiğı durumlarda bile, ortaya ciddi sorunlar çıkar. Yönetici, her konuda aynı ölçüde bilgi sahibi ve uzman olamaz. Tarihte, savaşlarda çok başarılı olan, ama barışta ülkesini yönetmekte başarısız kalan devlet adamlarına rastlanmıştır. Yahut politik kariyerinin başlangıcında namuslu ve cesur olan bir politikacının, yönetime gelince bu özelliklerini yitirdiğı çok görülmüştür. Bunda belki yaşın ilerlemesinin ve fiziksel sorunların da rolü olmuştur.

Yetkiyi veren özelliklerin önemini yitirmesi, büyük ve hiyerarşik toplumlarda otoritenin yabancılaşmasına yol açmaktadır. Böylece yetki, bazı üstün değerler taşımak yerine, üniforma ya da unvana geçmektedir. Eğer otorite, doğru üniformaya bürünmüş ve ona uygun unvanı taşıyorsa, başka değerlere ve kaliteye gerek kalmaz.

İnsanların, üniformalar ile unvanları, kişiye yetki veren kaliteler olarak kabul etmeleri olayı, kendiliğinden gerçekleşmemiştir. Otoriteyi ellerinde tutanlar ve bundan yararlanan çevreler, insanları bu kurgusal yanıltmacaya inandırarak, onların gerçekçi ve eleştirel düşüncelerinin uyutulmasına ve zayıflatılmasına çalışmışlardır. Her düşünen insan, eleştirel düşünce gücünü zedeleyen, şaşkınlştırıcı klişe fikirlere zorlayan ve kişileri kendine esir alan propaganda yöntemlerini iyi bilir. Bazen bu propaganda öylesine güçlenir ki, insan, gözüyle gördüklerine ve kendi düşüncesi ile vardığı yargılarına bile inanamaz olur. Yaratılan bu yapay gerçeklik giderek, özdeki gerçekliğin üzerini örter ve onu kavranılmaz kılar.

Bilmek

"Sahip olmak" ile "olmak" arasındaki farklılığın bilmek alanındaki belirmesi, "**ben bilgiye sahibim**" ile "**ben biliyorum**" değişimlerinde ortaya çıkar.

"Bilgiye sahip olmak", kullanılabilir bilgi (enformasyon) kazanılması ve bunun mülkiyetinin o kişinin elinde olması demektir.

"Bilmek" ise, fonksiyoneldir ve üretici düşünce sürecinin bir parçasıdır. Bilmek, yüzeyden köklere inmek, nedenleri araştırmak ve gerçeğı tüm açıklığı ile "görmek" demektir. Ayrıca bilmek, gerçeğı eline geçirip, araştırmak gerçeğe hep biraz daha fazla yaklaşma çabasıdır.

Aydınlanmış olan Buddha, insanları uyanmaya ve maddelere sahip olmanın mutluluk getireceğı hayalinden kurtulmaya çağırmıştır. Peygamberler halklarına, putların kendi elleriyle yarattıkları oyuncaklardan başka bir şey olmadıklarını anlatmaya çalışmışlardır. **İsa**: "*Gerçek sizi özgür kılacaktır!*" demiş, Meister Eckhart ise, bilgiyi şöyle tanımlamıştır: "*Bilgi belirli bir düşünce değildir. Bilgi tüm engelleri aşır, tüm ilgi ve istekleri yok edip, çıplak ve açık bir biçimde Tanrı'ya koşmak ve ona ulaşır, bir olmaya çalışmaktadır.*"

Freud ise, "*insanın kendini tanıyabilmesinin tek yolunun, hayalleri (ya da onun deyimiyle aklileştirmeleri) ortadan kaldırır, bilinçaltında gizlenen ve oradan davranışları belirleyen gerçeklerin farkına varmak olduğunu*" söylemiştir.

İnanç

Kullanılış biçimine göre dinsel, politik veya kişisel inançlar, ikiye ayrılırlar:

"Sahip olmak" ilkesinde inanç, akılcı bir kanıt bulunamayan şeyler konusunda bir çözüme sahip olmaktır. Kişi bu durumda başkaları (özellikle bürokrasi) tarafından formüle edilmiş bazı klişeleri, kendi inancıymış gibi benimser.

Böylesi bir inanç, büyük bir gruba girebilmek için satın alınan bir bilet gibidir. Hem bu yolla kişi, kendi başına düşünmek ve karar vermek gibi görevlerden de paçayı kurtarmış olur.

"Sahip olmak" kökenli inanç, kişiye bir güven duygusu verir. Bu inancı yaygın ve koruyan kişilerin güçleri sarsılmaz gibi görüldüğü için de, bireyler bu inanca sahip çıkmakla, en doğru ve sağlam gerçeğe vardıklarını sanırlar. Yalnızca bağımsızlıklarını feda ederek, böyle güvenilir bir inanca sahip olmak, günümüzde çok kişi için bulunmaz bir nimettir.

"Sahip olmak" ilkesinde inanç, emin olmak ihtiyacını duyan ve yaşamda bir anlam bulmak isteyen, ama bunu kendi başlarına aramak cesaretini gösteremeyenler için, bir koltuk değneğinden öteye geçemez.

"Olmak" ilkesi açısından baktığımızda, inanca çok başka anlamlar verildiğini görürüz. Önce şu soruları soralım: "İnsan inançsız yaşayabilir mi?", "Bizler önce kendimize, sonra çevremizdekilere ve giderek birlikte yaşadığımız her insana inanmaya mecbur değil miyiz?", "Yaşamın kurallarına inanmadan varolabilir miyiz?" Cevapların "evet" olması halinde ortaya çıkan şey, inancı olmayan bir insanın umutsuz, yalnız ve korku dolu olacağıdır.

"Olmak" kökenli bir inanç, ilk aşamada belirli bazı fikirlere inanmak yerine, bir içsel yönelme biçimi ya da ortaya bir davranış, bir tavır koymak anlamına gelir. "*İnancım var*" demek yerine "*inanç içindeyim*" demek, bence daha doğru olacaktır.

İnsan kendine veya başkalarına ya da dindar bir kimse Tanrı'ya inanabilir. Eski Ahit'teki Tanrı ilk dönemlerde, sahip olunabilen putların ve Tanrı'ların karşısı, onların reddedilmesidir. Buradaki Tanrı kavramı, bir soyutlamadır. Tanrı'nın adı yoktur, resminin yapılması yasaktır. Hıristiyan-Yahudi dinlerinin gelişimleri süresince, putlaştırma eğilimlerinin iyice önünü alabilmek için, Tanrı'nın özelliklerinin bile tanımlanamaz olduğu teorisi ileri sürülmüştür.

[İbranice'de, "inanç" sözcüğünün karşılığı "emin olmak" anlamına gelen "emuna"dır. "Amen" ise "eminim ki" (hiç şüphesiz) anlamındadır.] Emin olabilmesi için, kişinin önce, karşısındaki insanı iyi tanıması, sonra da sevgi ile içsel bütünlük deneyimini yaşamış olması gerekmektedir. Karşımızdaki bir insana güvenebilmek, ondan emin olabilmek; kendi ben'imizi olayın dışında tutup, tutamamamıza bağlıdır.

Bu insana olan güvenimiz bir takım verilere dayandığı için, akılcıdır. Ancak bu verileri geleneksel pozitivist psikolojinin yöntemleri ile saptamak, hele "kanıtlamak" mümkün değildir. O verileri ancak kişi kendisi, kendi bütünlüğü ve canlılığı içinde "sınıflayıp", kullanabilir.

Sevmek

"Sahip olmak" ve "olmak" açılarından bakınca, sevmenin de ikili bir anlamı olduğunu görüyoruz.

Sevgiye sahip olunabilir mi? Eğer bu olabilseydi, sevginin maddesel bir biçim alması ve onu alıp, saklamanın mümkün olması gerekirdi. Ama gerçek odur ki, sevgi böyle bir "şey" değildir. Sevgi bir soyutlamadır.

Sevmek, yaratıcı bir etkinliktir. Bir insana (ya da şeye) ilgi duymayı, onu tanımak istemeyi, onu anlamayı, doğrulamayı ve onun yanındayken sevinç duyabilmeyi doğurur.

Sevmek, sevilen insanı (ya da şeyi) canlandırmak, onun yaşam duygusunu arttırmak anlamına gelir. Aynı zamanda, kişinin kendisini de canlandıran, yenileyen ve hareketlendiren bir süreçtir.

Eğer sevgi, "sahip olmak" türünde ele alınacak olursa, kendinin kılmak, denetimi altında tutmak anlamlarına gelecek ve böylece de canlandırmak ve hareketlendirmek yerine, boğucu, engelleyici ve kısırlaştırıcı bir eylem haline dönüşecektir. Çoğu kez aşk olarak belirtilen şey, sevme beceriksizliğini ve sevememeyi gizlemek için kullanılan maskeden başka bir şey değildir.

Sevgiye ya da geleneksel evliliklerdeki gibi toplumsal göreneklere ve alışkanlıklara dayalı evliliklere dikkatle bakacak olursak, birbirini gerçekten seven çiftlerin azınlıkta olduğunu hemen fark ederiz. Toplumsal görev duygusu, gelenekler, karşılıklı ekonomik çıkarlar, çocuklara olan ortak ilgi, karşılıklı bağımlılık ya da korku, bazen de birbirine duyulan nefret, genellikle "sevgi" olarak yaşanmaktadır. Eşlerden birinin ya da ikisinin birden birbirlerini hiç sevmediklerini, belki de hiç sevmemiş olduklarını anlayana dek, bu böyle sürüp gitmektedir.

"Aşık olmak"ın, nasıl olup da **"aşka sahip olmak"** yanılgısına dönüştüğünü, herhangi iki sevgilinin gelişimlerine bakarak izleyebiliriz. Aşkın ilk dönemlerinde her iki taraf da, diğerinden emin olamadığı için dikkatlidir ve öbürünün kalbini kazanabilmeye çalışır. Canlı, hareketli, ilgi çekici ve bu canlılıkları yüzlerine yansıdığı için de güzeldirler. İki de birbirlerine sahip olmadıklarından, enerjilerini olmaya, yani vermeye ve karşı tarafı canlandırmaya yöneltmişlerdir. Bu durum, çoğu kez evlilikten sonra değişir. Evlilik sözleşmesiyle eşler birbirlerinin bedenleri, duyguları ve ilgi alanları üzerinde hak sahibi olurlar. Artık kazanılması gereken kimse yoktur. Çünkü sevgi sahip olunabilecek bir nesne, bir mülkiyet haline gelmiştir. İki taraf da, sevgiye değer olmaya, sevgiyi canlandırmaya çaba göstermemeye başlayınca, her şey can sıkıcı olur ve güzellikler yitirilir. Hayal kırıklığına uğrayan eşler çaresizdirler. Kendilerine *"başlangıçta bir hata mı yapmıştık? Yoksa karşımızdakini tanıyamamış mıydık? Veya ben mi değiştim?"* gibi sorular soran eşler, genellikle karşı tarafı suçlu bulup, kendilerini aldatılmış hissederler. Anlayamadıkları şey, artık ilk zamanlardaki gibi birbirlerini seven insanlar olmadıklarıdır.

İşte bir kez bu düzeye gelince, çiftler yeniden sevebilmeyi denemek yerine, sahip oldukları ortak şeylere yönelirler. Para, toplumsal yer, ev, çocuklar gibi konular sevginin yerini alır ve sevgi ile başlayan bir evlilik böylece çoğu kez, dostane bir mülkiyet ortaklığına dönüşür. İçine kapalı, bencil ve birbirinden kopuk iki kişinin bu beraberliğine de yanlış bir tanımla "aile" denir.

Yukarıdaki açıklamalara rağmen, yine de belirtmeliyim ki, birbirlerini seven iki insan için en iyi çözüm, evliliktir. Sorunu yaratan evlilik değil, evlenen kişilerin karakter yapıları ile içinde yaşanan toplumun kuralları ve değer yargılarıdır.

ESKİ AHİTTE, YENİ AHİTTE VE MEISTER ECKHARTIN YAZILARINDA "SAHİP OLMAK" VE "OLMAK" KAVRAMLARI

Eski Ahit (Tevrat)

Eski Ahit'in ana konularından birisini şöyle özetlemek mümkün: “*Senin olan her şeyi terk et, kendini bütün zincirlerden kurtar, ol!*”

İbrani kavimlerinin öyküsü, ilk İbrani kahramanı olan İbrahim'in ülkesini terk etmesiyle başlar: “Memleketinden, akrabaların yanından ve babanın evinden sana göstereceğim ülkeye git” (Tekvin 12:1) diye emreder ona Tanrı.

İbrahim, sahip olduğu her şeyi, ülkesini, toprağını ve ailesini terk ederek, bilinmezliğe doğru yola koyulur. Ama ondan sonra gelenler, yeni bir yere yerleşirler ve yeni bir “hımsımlık ruhu” gelişir. Bu süreç, zorlu tutsaklık yıllarına götürür onları. Mısır'da zengin ve güçlü hale geldikleri için, tutsaklığa düşerler. Tanrı düşüncesini yitirip, putlara tapmaya başlarlar ve zenginlerin Tanrı'ları, daha sonra onların efendileri haline gelirler.

İkinci kahraman **Musa'dır**. O da Tanrı'dan halkını kurtarmak görevini almıştır. Onları esaretlerinin ülkesinden, Mısır'dan alıp, “bir bayramı kutlamak için” çöle götürecektir. İbrani halkı isteksizce, hatta kötü niyetler besleyerek, liderlerini izler ve çöle varır.

Exodus öyküsü, trajik bir sonla biter. İbraniler, bir şeye sahip olmadan yaşamaya daha fazla dayanamazlar. Sürekli bir evleri olmadan ve Tanrı'nın gönderdiği yiyecekler ile yaşamlarını sürdürmeleri mümkün olsa bile, gözlerinin önünde olmayan bir “lider”siz yapamamaktadırlar.

Peygamberlerin gerçek izleyicileri, rabbi¹ bilginleri olmuştur. Bunların başında da “Diaspora”nın² kurucusu Rabbi Jochanan ben Zakkai gelir. M.S. yetmiş yıllarında Romalılarla savaşan İsraililerin liderleri, yenilmek ve devletin yitirilmesini göze almaktansa, ölmenin herkes için en iyi çözüm olduğuna inandıkları anda, Zakkai onlara “ihamet” etmiştir. Gizlice Kudüs'ten çıkarak Romalıların generalini görmeye giden Zakkai, generalden bir Yahudi üniversitesi kurmak için izin ister. İşte bu olay, zengin bir Yahudi geleneğinin temeli olurken, öte yandan da Yahudilerin “sahip oldukları” her şeyin yok olmasına yol açmıştır. Devletlerini, tapınaklarını, dinsel ve askeri bürokratik güçlerini, kurban hayvanlarını ve geleneklerini yitiren Yahudilere, “olmak” idealinden başka bir şey kalmıyordu böylelikle. Öğrenmek, bilmek, düşünmek ve Mesih'i umut etmekten başka yapacakları hiçbir şey yoktu artık.

Yeni Ahit (İncil)

“Sahip olmak” kökenli davranış biçimine karşı geliştirilen protesto, Yeni Ahit'de sürdürülür. Hatta eski Yahudi dininden daha radikal olarak. Eski Ahit, ezilenlerin ve fakirlerin

¹ **Rabbi**: Yahudilerde varlıklı ve saygıdeğer kişiye verilen ad. İbranice'de “efendim” ve “sahibim” anlamına gelen bu söz, Yahudi Tanrıbilimcileri'ni ve kilise (Havra) babalarını tanımlamada kullanılır.

² **Diaspora**: “Dağılma” anlamında kullanılan sözcük, M.Ö. 7. yüzyılda ülkelerinden ayrılan Yahudi'lerin topluluklar halinde Filistin dışında yerleşmelerinden sonra, bu toplulukların tümüne birden verilen addır. Ama asıl, daha sonraki dağılmalar için kullanılır. İkinci dönemde, Babil (M.S.6. yüzyıl), İskenderiye (M.S.4. yüzyıl), Antakya (M.S.3. yüzyıl) ve roma (M.S.1. yüzyıl) gibi merkezlere yayılan Diaspora hareketindeki topluluklar arasında, mektuplaşma ve yardımlaşma gibi sıkı ve yakın ilişkiler vardı.

değil, göçebe çobanları ile bağımsız küçük çiftçilerin diniydi. Talmud'u oluşturmuş olan Ferisiler ise, hem zenginlerin, hem de fakirlerin yer aldığı orta düzeyi temsil ediyorlardı. Hem İncil, hem de Talmud, sosyal adalet, fakirlerin korunması ve tüm güçsüzlüklere (azınlıklar, dullar gibi) yardım edilmesi duyguları ile doludur.

Buna karşılık ilk Hıristiyanlık, fakirlerin, toplumda saygın bir yeri olmayanların dini olmuştur.

Dış nesnelere olan ilişkilerde de, davranışların "sahip olmak" ilkesine uyulmadan ayarlanması istenir. Yine aynı yerde, mülkiyetten vazgeçilmesi öğütlenir ve zenginleşme eğiliminin tehlikesine karşı dindarlar uyarılır: *"Yeryüzünde kendinize hazineler biriktirmeyin. Orada güveler ve pas, onları bozar ve hırsızlar delip, çalarlar. Kendinize gökte hazineler biriktirin. Çünkü orada ne güve ve pas vardır ve ne de hırsız. Unutmayın ki, hazineniz nerede ise, kalbiniz de orada olacaktır."* (Matta 6:19-21)

Çölde kırk gece oruç tutup da acıkmış olan İsa'ya şeytan: "Eğer sen Tanrı'nın oğlu isen, söyle de bu taşlar ekmek dolsun" deyince, İsa: "İnsan yalnızca ekmekle değil, Tanrı'nın ağzından çıkan bir sözle yaşar" (Matta 4:3-4) diye cevaplar onu. Bunun üzerine şeytan İsa'ya, eğer kendisine iman ederse, ona doğaya egemen olacak (yer çekimini ortadan kaldırma gücüne eriştirecek) ve onu dünya krallığına ulaştıracak sınırsız güçleri vereceğini vaat eder. Ama İsa bunlara kulak asmaz. (Matta 4:5 10)

Burada İsa ve şeytanın iki ayrı ilkeyi temsil ettikleri bellidir. **Şeytan** maddesel tüketimin, insana ve doğaya egemen olmanın, yani "**sahip olmak**" ilkesinin temsilcisiyken, **İsa "olmak"** ilkesinin bir bedenlenmesi ve "olmak" için hiçbir şeye "sahip olmamak" gerekliliğinin sembolüdür.

Kutsal Kitaplar zamanından beri dünya, şeytanının gösterdiği yolda ilerlemiştir. Ama şeytanın bu zaferi bile, insanların içindeki İsa ile ondan önceki ve sonraki büyük yaşam ustalarının açıkladığı, "olmak" ilkesine ulaşma özlemini bir türlü yok edememiştir.

Klasik Buddhizm de, Eski ve Yeni Ahit'ten daha güçlü bir biçimde sahip olmaya ve ihtirasa karşı bir tavır alır. Buddhizm'e göre, her türlü ihtirastan arınmak gerekmektedir. Hatta insan, kendi benliğine sahip olmayı bile düşünmemelidir. Geçici olan hiçbir şeye, dahası mükemmelliğe ulaşmaya bile bir tutku olarak istek duymak, oraya ulaşmayı engeller.

³Eckhart'da "Sahip Olmak" Kavramı

Ona göre içsel fakirlik: "Hiçbir şey istememek, hiçbir şey bilmemek ve hiçbir şeyi olmamak"tır. "Hiçbir şey istemeyen bir insan" denilince, normal olarak aklımıza, inzivaya çekilmiş olarak yaşayan birisi gelir. Ama Eckhart bunu kastetmemektedir. Hiçbir şey istememeyi, çile çekmek olarak anlayan ve olaya dinsel bir çalışma içeriğini yakıştıranlara karşı olan Eckhart onları, bencil ve benliklerine bağlı kişiler olarak tanımlar: "Dış görünüş olarak dindar sayılan bu insanlar, içsel olarak birer eşekten öte değillerdir. Çünkü Tanrısal gerçekliğin öz anlamını kavrayamamışlardır."

³ **Meister Eckhart (1260-1327):** Bir teoloji bilgini ve Alman mistisizminin en önemli kişiliği olan Eckhart, aynı zamanda Alman düşüncesinin en radikal düşünürüdür. Vaazlarında dile getirdiği gerçekler ile yalnızca öğrencilerini ve çağdaşlarını etkilemekle kalmamış, kendisinden sonra gelen Alman mistikçilerini ve hatta günümüzde "Tanrısız", ama yine de "dindar" bir yaşam felsefesi arayanları da etkisi altına almıştır.

Eckhart bir adım daha atar. Tanrı'nın isteklerini yerine getirmeyi arzu etmek bile, bir ihtirastır, bu nedenle doğru değildir. Kısaca, hiçbir şey istemeyen insan, hiçbir şeye karşı bir ihtiras duymaz içinde ve işte gerçek bağımsızlık, ancak böyle gerçekleşebilir.

Eckhart, belirli bir düşünce ile düşünce süreci arasındaki ayrımı, titizlikle belirtmeye her zaman dikkat etmiştir. Ona göre; *Tanrı'yı tanımak, O'nu sevmekten daha iyidir. Çünkü sevgi, arzuyu ve amacı beraberinde getirir. Oysa tanımak, herhangi belirli bir düşünce değildir. Tüm kılıfları atıp, "ilgi ve istekten" arınıp, çıplak bir biçimde Tanrı'ya koşmak, O'na değmek ve O'nu anlamaktır.*

İnsan bildikleriyle "dolu" olmamalı, onlara sıkıca tutunup, bilgiye ihtirasla sarılmamalıdır. Bilgi, bizi kendisine köle kılacak bir dogma haline dönüştürülmemelidir hiçbir zaman. İşte bu tür davranışlar "sahip olmak" ilkesinin özellikleridir. "Olmak" kökenli bir davranış biçimi ise, bilgiye başka türlü bakar. Bu açıdan bilgi, araştırmacı bir düşünce sürecidir ve kesinliğe vararak bitmeyi, sona ermeyi istemeyen bir eylemdir.

Eckhart şöyle devam eder: "Şimdi sözünü etmek istediğim fakirlik, en dışsal olan fakirliktir. Yani insanın hiçbir şeye sahip olmaması. *"İnsan bütün içsel ve dışsal nesnelere ve işlerden arınmalı, öylesine boş olmalıdır ki, Tanrı'nın evi haline gelebilsin, Tanrı onu kendi eli gibi kullanabilsin"*.

Tutkuların, eşyalara ve kendi benliğimize bağlılıktan kurtulmak demek olan **özgürlük**, sevginin ve üretici bir "olmak"ın ilk koşuludur. Eckhart'a göre, bizlerin insan olarak tek amacımız, ben'e bağlı olmamak ve egonun baskısından kurtulmak, yani "sahip olmak" ilkesinden sıyrılıp, "olmaya" çalışmaktır.

Eckhart'da "Olmak" Kavramı

Eckhart "olmak" kavramını, birbirlerine yakın iki ayrı anlamda kullanır. Dar ve psikolojik anlamıyla **"olmak"**, kişinin yaptıklarının ve düşündüklerinin dışında kalan her şeyden çözümlenmesi ve bu çözümlenmeyi destekleyen güdülere verilen addır.

Eckhart'ın bu konudaki düşüncesini en iyi açıklayan sözü: *"İnsanlar ne yaptıklarını değil, daha çok ne olduklarını düşünmelidirler"* deyişidir. Yaşamın ağırlığı, "iyi olmak" üzerinde toplanmalıdır, ne yapıldığı ya da ne kadar çok yapıldığı üzerinde değil. Yapmak hangi temeller üzerine oturtulmuşsa, onun izlerini taşır. Bizi harekete geçiren ruh ve davranışlarımızı yönlendiren karakter, "olmak"ı belirleyen gerçek öğelerdir.

Eckhart'ın "olmak" kavramına ikinci yaklaşımı, daha derin ve daha kapsamlıdır. Bu anlayışa göre **"olmak"** deyince akla; yaşam, canlılık, doğum, yenilenme, akmak, dışa taşmak, verimlilik ve etkinlik gibi şeyler gelir. Böyle anlaşıldığında "olmak", "sahip olmak"ın, yani bencillik ve ben'ine bağlılığın karşıtıdır. Eckhart'ın yorumunda "olmak", klasik anlamda aktif olmak ve kişinin kendine özgü güçlerini üretici bir biçimde kullanması demektir ve bu, modern aktif olmak, yani "ticari" davranmak kavramından çok farklıdır.

"Sahip olmak" eğiliminden kurtulmak, gerçek aktivitenin ilk koşuludur. Eckhart'ın ahlak sistemi içinde en yüce değer, ihtiras ve bencillikten kurtulup, içsel verimlilik ve aktivite durumuna ulaşılmasıdır.

İNSANI “SAHİP OLMAK” DAVRANIŞINA YÖNELTEN ŞEY NEDİR?

“Sahip Olmak” Güdüsünün Temeli:Kazanç Toplumlari

Olumlu anlamıyla, toplumsal bağlardan kurtulmak demek olan “bireycilik”, olumsuz anlamda ele alınınca, tüm enerjisini kendi başarısı uğrunda kullanmak hakkı (ve görevi) haline dönüşmekte ve “kendine sahip olma” özelliği olarak belirlemektedir.

Sahip olma duygusunun en önemli nesnesi, kişinin kendi beni'dir. Benliğimizin çeşitli görünüşleri ve belirişleri vardır. Bunları; bedenimiz, adımız, sosyal statümüz, (bilgimiz dahil) sahip olduğumuz şeyler ve hem kendimizin görüp, hem de dışa yansıtmak istediğimiz görüntümüz olarak sıralayabiliriz.

Burada önemli olan, benliğin içeriğinden çok, bizim onu sahip olduğumuz bir “mal” gibi görüp, kişiliğimizi bu temele oturtmamızdır.

Mülkiyete olan bağlılık, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıl içinde ortadan kalkmış gibiydi. Önceleri “eski güzeldir!” sloganı ile herkes, sahip olduğu şeyleri saklamak, onlara bakmak ve kullanabildiği kadar kullanmak tutumundayken, savaş sonrasında bu anlayış değişmiştir. Günümüzde ise herkes, sanki atmak için satın alıyor gibidir. Günün moda düşüncesi “kullan, tüket ve at!” biçiminde gösteriyor kendini. Yeni bir şey, otomobil, elbise veya teknik bir araç alındıktan bir süre sonra, kullanımdan sıkılan ve bıkan kişi piyasadaki en yeni modellere sahip olmak tutkusuyla yanmaya başlar. Bunun için de eskisini atar veya yenisi ile değiştirir. Yeni olan güzeldir!” anlayışı, yani kazanmak, elde etmek, kullanmak ve atmak, çağdaş yaşam düşüncesini belirleyen en önemli etkendir.

Günümüzde kişi, ilişkide olduğu insanlara karşı da sahip olma eğilimiyle doludur. Doktordan, dişçiden, avukattan ve işçiden bahsederken, “benim doktorum”, “benim dişçim”, “benim avukatım” ve “benim işçim” demektedir.

İnsanlar dışında eşyalar, hatta duygulardan konuşulurken bile, onlar da bir mülkiyet kapsamı içinde anlatılırlar. “Benim hastalığım”, “benim ameliyatım”, “benim ilaçlarım” derken, kişilerin yaşadıkları olayları sahip oldukları şeylermiş gibi ele aldıkları, görülür.

Benim inancıma göre, “sahip olmak” ilkesinden “olmak” ilkesine yönelmek isteyen gençlerin ve daha yaşlıların sayısı pek azımsanmayacak boyutlara ulaşmıştır. **Çoğunluğun “sahip olmak” karakterini taşıdığı bir dünyada, “olmak” çabası ve inancını taşıyan bireyler ve gruplar, tarihsel bir görevle karşı karşıyadırlar.** Tarihte bir çok kereler, toplumların daha sonraki yönelişlerini belirleyen küçük gruplar ve azınlıklar çıkmışlar ve dünyanın geleceğini belirlemek, bu yolu göstermek görevini üstlenmişlerdir. Günümüzde de böylesi eğilimlerin ve grupların varlığı, bizleri geleceğin daha olumlu kurulacağı ve “sahip olmak” karakterinin yerini, “olmak” yönlenişine bırakacağı konularında umutlandırmaktadır. Bu umudu destekleyen bir diğer nokta, tarihsel akış içinde değişip, artık geriye çevirilemez olan bazı faktörlerin de, “olmak” ilkesinden yana tavır almalarıdır. Ataerkil egemenliğin yıkılması ile birlikte, erkeklerin kadınlar ve ana-babanın da çocuklar üzerindeki baskıları ile onlara “sahip olmak” eğilimleri yok olma yüz tutmuştur.

“Sahip Olmak” Güdüsünün Yapısı

İnsanların “sahip olmak” biçiminde davranmalarının nedeni, özel mülkiyet kavramının karakterinde gizlidir. Bu tür davranışta en önemli şey sahip olmak, en büyük hak ise sahip olunanı saklamak ve kendinin kılmaktır. Elde olanı tutmak eğilimindeki bu güdü, diğer bütün isteklerin ve güdülerin önüne geçer, sahip olmanın yararlı bir biçimde kullanılmasını bile engeller. Böyle bir davranış Buddhizm’deki “ihtiras” ya da Yahudilik ve Hıristiyanlık’taki “ağgözlülük”le eşanlamlıdır ve her şeyi, kişinin egemenliği altındaki ölü ve cansız nesnelere dönüştürmekten başka bir işe yaramaz.

İnsan her şeye sahip gibi gözükse de, gerçekte hiçbir şeye sahip değildir. Çünkü bir nesneye sahip olmak, saklamak ya da onu denetlemek, yaşam sürecinin belirli ve kısa alanlarına özgü, onunla kısıtlıdır.

“Sahip olmak” ilkesinde, kişi ile onun sahip olduğu şeyler arasında canlı bir ilişki yoktur. Hem kişi, hem de o şeyler birer nesnedirler ve kişi, o şeyleri kendi denetimi altına alma imkanını bulduğu için, o şeylere sahip olmuştur. Ama bunun tersi bir ilişki de söz konusu olabilir. Kişinin tüm ruhsal sağlığı ve dengesi, olabildiğince çok şeyler elde etmeye bağlı olduğu sürece, nesnelere kişilere bağlı olmaktan çıkıp, onları denetler duruma gelirler.

Yetişkin insanlar, kendi içlerinden gelen gerçek isteklerini ve kendi arzularını terk etmeye zorlanıp, toplumda kabul gören düşünce ve duygulara uygun davranış kalıplarına sokulmak istenirler. Toplumun ve onun psiko-sosyal bir temsilcisi olan ailenin aşmak zorunda olduğu sorudur: “Bir insanın isteklerini ona fark ettirmeden nasıl kırar ve istediğimiz yönde değiştirebiliriz?” Bu güç sorun, karmaşık bir ideoloji sistemi içinde yer alan armağanlar ve cezalar düzeni aracılığı ile oldukça başarılı bir biçimde çözümlenebilmektedir. Öylesine ki, bir çok insan kendi istekleri doğrultusunda davrandığını sanırken, aslında bu isteklerin çoktan saptırılıp, yönlendirilmiş olduğunun farkına bile varmamaktadır.

İsteklerin bastırılması sürecinde en büyük güçlük, cinsellik konusunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü cinsellik çok güçlü bir doğal güdüdür ve diğer arzular kadar rahatça başka yönler kanalize edilememektedir. İşte bu nedenle tarih boyunca, cinsellik ile öteki insancıl tutkuların çok daha fazla mücadele edilmiştir. Bu alanda, ahlaki açıdan cinselliğin kötülenmesinden (cinsellik kötüdür), olayı sağlığa zararlı gibi göstermeye dek (kendi kendini tatmin zararlıdır) çeşitli uygulamalar görülmüştür.

Özgürlük, bir laissez-faire (istediğini yapma) ya da keyfince davranma eylemi değildir. Her tür gibi, insanın da kendine özgü bir yapısı vardır ve gelişimini bu yapı çerçevesinde sürdürür. “Özgürlük” deyince ben işte bunu, yani insanın varoluşuyla birlikte getirdiği kendi öz yapısına uygun biçimde gelişip, evrimleşebilme imkanlarına sahip olmasını anlıyorum. Bu anlayış, insanın kendine uygun gelişim koşullarını sağlayan yasalara uyumunu ve itaatini gerektirir.

Bir canlının egemenlik altına alınıp, denetlenebilmesi ise, onun isteklerini kıracak bir şiddet kullanılmasını gerektirir. Özel mülkiyet de, mallarımızı bizden almak isteyenlere karşı koruyabilmemiz için, yine belirli bir gücü ve iktidarı şart koşar. Aslında hiçbir kimse yeterince mala sahip olamamaktadır. Ama mülkiyete sahip olmak tutkusu, bizi şiddet kullanmaya ve başkalarını açık ya da gizil biçimde sömürmeye etmektedir.

“Sahip olmak” güdüsünü destekleyen en önemli faktörlerden bir tanesi, **konusulan dildir**. Her insanın bir adı vardır ve bu ad bizde, o insanın ölümsüz olduğu hayalini uyandırır. Ad, insanla

eşdeğer olmuştur ve insanı bir yaşam süreci gibi değil de, kalıcı ve değişmez bir şey olarak canlandırır gözümüzde.

Sahip olmak ihtiyacını destekleyen bir diğer etken, biyolojik kökenli bir istek olan, **yaşamak, yaşamda kalmak arzusudur**. Bedenimiz bizim ruhsal durumumuzdan bağımsız olarak, sürekli biçimde "ölümsüzlük" arzusu ile doludur. Ama gözlemler sonucu ölümün kaçınılmaz olduğunu bildiğimiz için, ölümsüzlük imajını yaratacak bazı semboller ve değerler arayarak, bir çözüm bulma çabasına yöneliriz.

"Kendimi" sahip olduğum şeylerden oluşan bir bütünlük olarak kabul edersem, onların yok olmazlığı, benim ölümsüzlüğümü sağlayacaktır.

Aktif "Olmak"

"Olmak" ilkesi, bağımsızlık, özgürlük ve eleştirel düşünceyi, kendisinin ön koşulları olarak alır. Yani sıralanan özellikler olmadan, "olmak" tam anlamıyla beliremez. "Olmak"ın en belirgin özelliği, aktivitedir. Ancak bu aktif oluşu, ticari anlamda değil, insanın yeteneklerinin verimli bir biçimde kullanılması demek olan, içsel bir aktivite anlamında değerlendirmek doğru olur. "Olmak", kişinin herkeste (değişik oranlarda) varolan özelliklerini ve insancıl zenginliklerini değerlendirerek, onları geliştirmesi demektir. Kendini yenileştirmek, geliştirmek, akmak, sevmek, benliğin dar sınırlarını aşarak diğer insanlara yönelmek, onlarla işbirliğine girmek ve vermek demektir.

Bir yaşantıyı veya bir anıyı düşüncelere ve sözcüklere dökmeye başladığımız anda, onun bizden kaçtığını, değiştirdiğini, ışığının sönüp, kuru bir düşünce haline dönüştüğünü sezeriz.

Toplum, insanları ikili bir kısıpaca almaktadır. Bir yandan akıldışı ve insan doğasına ters tutkular yaratırken, öte yandan da onları aldatıcı kurgular ile doyurmaya çalışmakta ve böylelikle gerçeğin üzerini örtüp, onu sözde bir akılcılığın uğrunda kafese hapsedmektedir. "Gerçek ya da gerçeğin bilgisi bastırılıyor" derken, insanların gerçeği bildiklerini ve bu bilgilerini bastırdıklarını, yani "bilinçsiz bilgiye" sahip olduklarını varsaymaktayız.

Görme, duyma, dokunma, işitme ve tad alma gibi beş duyumuz nasıl dış gerçeği algılamak ve onlara bir tepki göstermek için organize olmuşlarsa, aklımız da çevremizdeki şeyleri oldukları gibi görmek ve gerçeği kavramak üzere organize olmuş durumdadır.

Yahudi ve Hıristiyan dinlerinin ana ahlaki amaçları olan, açgözlülüğün ve nefretin ortadan kaldırılmasına ulaşılabilir, Buddhizm'de de çok önemli bir amaç olarak karşımıza çıkan, gerçeğin araştırılması ile mümkün olacaktır. "Olmak", yüzeysel görüntüleri aşp, onların ardındaki gerçeği kavramakla gerçekleşebilir ancak. Gerçek şu ki, insanın doğasında hem "sahip olmak", hem de "olmak" eğilimleri birlikte bulunurlar.

Başkalarıyla bir olmak ihtiyacı, hem şadizm ya da zarar vericilik gibi en kalitesiz davranışlarda, hem de bir fikir veya inançta dayanışma gibi en olumlu eylemlerde ortaya çıkmakta ve kendini göstermektedir. Bu duygu aynı zamanda, uyum gösterme endişesi ve ihtiyacının da ana nedenidir. Çünkü yalnızlık ve çevre tarafından dışa itilmek korkusu, ölüm korkusundan bile büyüktür insanlarda.

İnsanda iki türlü eğilim vardır:

Bunlardan biricisi, biyolojik olarak yaşamda kalma ve yaşama arzusuna bağlı olup, ondan güç bulan **"sahip olmak"** güdüsü,

İkincisi ise, insan varoluşunun gereklerinden, özellikle yalnızlık ve terkedilmişlik duygusandan kurtulabilmek için, başka insanlarla bir olmak ihtiyacından doğan **"olmak"** güdüsüdür.

İnsanda bu iki eğilim de yan yana ve birlikte bulunduğundan, toplumun yapısı ile onun kuralları ve değerler sisteminin alacağı biçim, insanlarda hangi eğilimin ağır basacağını belirleyen en önemli etken olmaktadır.

Grup davranışları konusundaki gözlemlerim sonucunda, tam "sahip olmak" veya tam "olmak" biçiminde davranan insanların çok azınlıkta olduğunu fark ettim. Çoğunlukta, bu her iki öğe de beraber bulunuyorlar ve hangisinin bastırılıp, hangisinin öne çıkacağı da, çevresel etkenler tarafından belirleniyor.

Güven-Güvensizlik

İleriye doğru gitmemek, olduğu yerde kalmak, kısaca insanın kendisini sahip olduğu şeylere bırakması, aslında bir rahatlık arayışıdır. Çünkü insan, sahip olduğu şeyleri tanır ve onlarla beraberken rahattır, onlara sıkıca tutunabilir. İnsanlar genellikle bilinmeyene ve tanınmayana atılmaktan korkarlar. Belki adımı attıktan sonra, korkulacak bir şey olmadığı ortaya çıkar ama, harekete geçmeden önce olay bize tehlikeli, bu yüzden de korkutucu gözükür. Eski ve denenmiş olan, güvenlik verir bize ya da en azından biz öyle düşünürüz. Oysa her yeni adım, başarısızlık tehlikesini de beraberinde getirir. İşte bu özellik, insanların özgürlükten korkup, kaçmalarının da en önemli nedenlerinden birisidir.

Sahip olmanın yarattığı bunca güvenliğe rağmen, yeni bir fikri, bir ideali olan ve yeni gelişimlere çekinmeden atılan kimselere karşı bir hayranlık duymaktan da kendimizi alamayız. Mitolojideki "kahraman" mitosu, bu özlemin bir sembolüdür. Kahraman, sahip olduğu şeyleri, evini, ailesini, yurdunu ve malını-mülkünü terkederek, bilinmeyene yönelen, yabancı yerlere gitmek cesaretini gösteren insandır.

Hiç kimse, kendini yaşama bağlayan dayanaklarını yitirmek istemez. Ama her sahip olunan şey, eninde sonunda yitirmek zorundadır. Bunların başında, mal ve mülk, sonra da onlara bağlı olarak toplumsal statü ve dostlar gelir. Yitirmek kaçınılmazdır. İnsan bir gün ve bilemediği bir anda ölmek durumundadır. Yani herkes her şeyini ve de yaşamını yitirecektir sonuçta.

"Olmak" kavramında ise, sahip olunan şeylerin kaybedileceğinden doğan endişe ve korku yoktur. Olduğum gibiysem ve kişiliğim "olmak" tarafından belirleniyorsa, kimse benden bunu alamaz ve kişiliğimin yıkılması tehlikesi de doğmaz. "Olmak" da, güçlerimi geliştirme yeteneklerim tamamen bana bağlıdır ve karakterimin bir bölümünü oluştururlar.

"Sahip olmak" durumunda, insanın sahip olduğu şeyler kullanım sonucunda azalırken, "olmak" da uygulama ve kullanımın artması, kullanılan şeyin fazlaşmasına yol açar. Sahip olma isteğine kapılmadan sevinç duyabilme konusuna en iyi örnekleri, insanlar arasındaki ilişkilerde buluruz. Bir erkek ve bir kadın davranışları, zevkleri, fikirleri veya tüm kişilikleri açılarından birbirlerine ilgi ve yakınlık duyabilirler. Ama kendilerini her beğendikleri şeye sahip olmak zorunda hisseden kişiler için, bu karşılıklı ilgi ve çekicilik, cinsel kökenli bir sahip olmak arzusunu doğuracaktır. "Olmak" biçiminde bir davranışa ve dünya görüşüne sahip insanlar ise, ilgi duyulan

bir erkeğin ya da kadının yanında bulunmaktan zevk alırlar. Karşılıklarını cinsel yönden de çekici bulabilirler. Ama onlar için mutlu olabilmenin tek yolu, Tennyson'un şiirinde olduğu gibi, "çiçeği kopartarak, ona sahip olmaktan" geçmez.

Kişiliğimin en temel özelliği "sahip olmak"sa eğer, yani "ben, sahip olduklarımın toplamıysam yalnızca", bu duygunun beni çok, daha çok, en fazla şeyi elde etmek ihtirasına sürüklemesi doğaldır. Başka bir deyişle, **açgözlülük "sahip olmak" duygusunun doğal bir sonucudur.**

Temel olan, ihtiras sahibi bir kişinin, hiçbir zaman yeterli şeye sahip olamayacağı ve mutlu, halinden hoşnut ya da doyum içinde bulunamayacağı gerçeğidir.

Açlık gibi fizyolojik sınırları olan ve doyurulabilen fiziksel ihtiyaçlardan farklı olarak, **ruhsal ihtiraslar** (bedensel çabalarla tatmine ulaştırılsalar bile, tüm ihtiraslar ruhsal kökenlidir) **bir türlü doyuma ulaştırılamazlar.** Çünkü ihtiraslar tatmin edilseler bile, onların yol açtığı içsel boşluk ve bunaltıyı, yalnızlığı ve depresyonları bu yolla doyuma ulaştırıp, çözümlenemeyen değildir. İnsanın sahip olduğu şeyler, her an yitirilebilme tehlikesi taşıdığından, bu tehlikeden korunabilmek için, hep daha fazla şeylere sahip olma isteği ve ihtirası doğacaktır. Çünkü bir şeyin tadına varabilmek, hatta onu kullanabilmek için, ona sahip olmak şart değildir. Bu anlayışa göre, aynı şey, hiç kimse ona sahip olmadığı ve bunu da düşünmediği için, tek bir kişiyi değil, belki de milyonlarca kişiyi sevindirip, mutlu edebilir. Bu gerçek, yalnızca kavgayı ve çekişmeyi önlemekle kalmaz, aynı zamanda insan mutluluğun çok sevimli bir boyutunun, sevincin paylaşılmasını da sağlar. Hiçbir şey insanları (bireyselliklerini kısıtlamadan) ortak olarak yaşadıkları ve paylaştıkları duygular kadar birleştiremez.

Doğa, cinsel eylemde de zevkin ortaklaşa olması ve paylaşılması sembolünü getirmiştir insanlara. Yani cinsel ilişkide en yüksek mutluluğa, bu haz iki eş tarafından da ve birlikte paylaşıldığında erişilecektir. Ama pratikte buna dikkat edildiği pek söylenemez. Bireyler öylesine kendileri ile dolu, bencil ve narsisisttirler ki, bu durumda ancak zamansal bir beraberlikten söz edilebilir. Ayrı ayrı anda yaşanan haz, paylaşılan haz demek değildir.

Sevinç-Hoşnutluk

Günümüz insanı, sevinç ile hoşnutluk arasında pek bir fark gözetmediğinden, "sevinç" sözcüğüne gereken değeri vermeyebilir. Ama sevinç ile hoşnutluk arasındaki farklılık, özellikle "sahip olmak" ve "olmak" açılarından bakılınca, oldukça önemlidir. Şu sıralar "sevinçsiz hoşnutluklar" dünyasında yaşamakta olduğumuz için, bu farkı anlamak bizlere biraz güç gelebilir, ama ben yine de açıklamaya çalışayım.

Hoşnutluk ya da hoşnut olmak nedir? Bu sözcüğü, bir arzunun aktif bir çaba gerekmeden (yani, canlılığa gerek duymadan) tatmin edilmesi olarak açıklamak mümkün. Böyle bir hoşnut oluş, çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir: Toplumsal bir başarıya ulaşmak, çok para kazanmak, piyangodan para çıkması, cinsel haz, dilediğince yemek yemek, içki veya uyuşturucu kullanmak ya da trans haline geçmeyle elde edilen ruh halleri, sadist arzuları tatmin etme imkanı bulmak, öldürmek ya da canlı şeylere zarar verme tutkusu gibi durumlarda bir hoşnutluktan söz edilebilir.

Sevinç, anlık bir alev ya da bir coşku durumundan çok, "olmak" kavramının doğasına uygun alan bir yanma, sanki bir kor olmadır.

İçsel güçlere bir katkısı olmayan, akıl ve sevgi özelliklerden kopuk bir çaba ile verimsiz uğraşlarının yarattığı bunaltıyı aşabilmek isteyen bir kimse, belki tüm enerjilerini bir anlık belirli bir hedefe yönelmeyi başarır, ama hepsi o kadar. İnsan olunmadan, insan üstüne atlamak mümkün değildir. Doruk noktasındayken amaca ulaştığını sanan insan, o bir anlık zafer sevinci geçince, içinde hiçbir şeyin değişmemiş ve aynı bunaltının tüm boyutları ile giderilemeden yerli yerinde olduğunu fark edince, derin bir hüzne kapılır. Eskilerin: “*Post coitum animal triste est*” (cinsel ilişkiden sonra hayvan üzüntülüdür) sözü, açıklamaya çalıştığım olayın sevgisiz ve maddesel cinsellik alanındaki görüntüsünü dile getirmektedir. Sevgi olmaksızın, fiziksel ilişkilerden sevinç duymak mümkün değildir.

Eski Ahit ve daha sonraki Yahudi geleneği de, insanları ihtirasların tatmininden doğan hazlara karşı uyarılmışlar, ama “olmak” duygusunu izleyen sevinci, en olumlu ruhsal durum olarak açıklamışlardır.

Hıristiyanlık'ta İnciller'e “sevinçli haber” denmesi, bu dinde sevince verilen önemi, daha ilk anda ortaya koyar. Yeni Ahit'de, “sahip olmak”tan vazgeçen herkesin sevinçle mükafatlandırılacağı belirtilirken, mal ve mülküne sıkı sıkıya sarılanları üzüntü ve hüznün beklediği söyleniyordu.

Spinoza, kendi antropolojik-ahlaki sistemi içinde “sevince” çok ağırlıklı bir yer verir. “**Sevinç**, insanın az mükemmellikten, çok mükemmelliğe ilerleyişi ve geçişi, **üzüntü** ise çok mükemmellikten, az mükemmelliğe doğru gerileyiştir”. Kısaca sevinç, insanın kendini gerçekleştirme süreci içinde, hedefine yaklaştıkça duyduğu ve hissettiği bir duygudur diyebiliriz.

Günah ve Bağışlanma

Yahudi ve Hıristiyan teolojik düşüncesinde klasik günah kavramı, Tanrı'nın arzularına karşı itaatsizlik etmekle eşanlamlıdır. Bu itaatsizliğin ilk örneğini vermiş olan Adem'in davranışlarında ortaya çıkan bu durum, ilk günah ve günahın kaynağı olarak değerlendirilir.

Yahudi geleneğine göre, Adem'in itaatsizliği yalnızca bir günahdır ve kendinden sonraki insanlar üzerinde bağlayıcı bir etki yaratmaz.

Ama Hıristiyanlık bu olayı, tüm günahların kaynağı olarak ele alır.

Bu farklılığa rağmen, iki dindeki ortak nokta, Tanrı'nın dilek ve buyruklarına itaat etmemenin günah olacağı yolundaki inançtır.

İnsanlar yasalara, yalnızca ceza almaktan korktukları için saygı göstermezler. Onları bu davranışa iten, itaatsizliğin içlerinde uyandırdığı suçluluk duygusudur. Bu suçluluk duygusundan kurtulabilmeleri için tek yol, otorite tarafından bağışlanmaktır.

Teolojik ve güncel kullanım içinde günah, otoriter yapılara bağlı bir kavram olarak anlaşılır. Bu türlü bir anlayış, “sahip olmak” ilkesinin, insanının merkezini kendi içinde değil de, teslim olduğu otoritede bulması anlayışı ile çok benzeşir. Bu görüşe göre, huzurlu ve iyi oluşumuz, kendi verimli aktivitemize değil, pasif bir itaat karşılığında otoriteden adeta satın aldığımız bir huzura bağlıdır.

Origenes, “*nerede ikilik ve ayrılık varsa, orada günah, ama nerede birlik ve bir olmak varsa, orada da erdemlerin çiçek açacağını*” söylemiştir.

Özetlersek: "Sahip olmak" türündeki bir yaşam anlayışında ve otoriter bir yapı içinde günah; pişmanlık, ceza ve artan bir teslimiyet çizgisini izler. "Olmak"ta, yani anti-otoriter bir yaşam anlayışında ise günah, insan doğasının bir sonucu olan ve giderilemeyen ayrılık ve yabancılaşmanın sonucudur. Bu günahı iyi etmenin yolu da, insanın akıl ve sevgi güçlerini tümüyle gerçekleştirerek, diğer insanlar ve giderek bütün dünya ile bir olmasından geçer.

Ölümden Korkmak-Yaşamın Doğrulanması

Belki kimileri sahip oldukları şeylere çok bağlı olmadıkları için, onları yitirmekten dolayı da pek korku duymadıklarını söyleyeceklerdir. Peki ya ölüm korkusu? Böyle kimseler ölümden de korkmadıklarını iddia edebilecek midirler acaba? Her insan mı ölümden korkar, yoksa yalnız hastalar ve yaşlılar mı? Veya ölmek zorunda olduğumuz bilgisi, bizim hep içimizde yaşar da, yaşlılık ve hastalıkla yaşamın sınırlarına yaklaştığımızda, iyice bilince mi çıkar? Bu soruları tam cevaplayabilmek için, olayı çocukluktan yaşlılığa dek araştıran ve ölüm korkusunun her türlü belirişlerini inceleyen geniş kapsamlı ve sistematik psikanalitik çalışmalara ihtiyaç vardır.

Çeşitli törenlerde ve inançlarda sergilenen, insan bedenini "konserveleyerek" saklama fikri, ölümsüzleşme arzusunun en belirgin biçimidir. Günümüzde ve özellikle Amerika'da rastlanan, ölüm bilincini bastırmak ve ölüme karşı duyulan korkuyu azaltmak için uygulanan, ölüyü gömmeden önce, onu süsleme ve güzelleştirme çabası da, bu konunun ilginç örneklerindedir.

Gerçekte ölümden korkmak, sanıldığı gibi yaşamı sürdürememek korkusundan doğmaz. Epikür: *"Yaşadığımız sürece, ölüm bizi ilgilendirmez. Çünkü yanımızda değildir. O geldiğinde ise yine üzülmemeli, çünkü o zaman da biz yokuz"* derken, bu noktayı belirtmek istiyordu.

Ölmeden önce duyulacak acılar ve ağrılardan korkmak mümkündür belki, ancak bunu ölüm korkusu olarak niteleyemeyiz. Yaşamı sahip olunacak bir mal gibi gören insanın ölümden korkmasını, akıldışı bir davranış olarak karşılamamak gerek. Bu duyulan korku ölümden değil, sahip olduğumuz şeyleri, bedeni, malı, mülkü, benliği yitirmekten dolayıdır ve hiçbir şeye sahip olamayacağımız bir uçuruma, yok olmaya sürüklenmekten korkmaktır.

Ölüm korkusunu yenmek, ölüme hazırlık yapmak biçiminde alınmamalıdır. Bu çaba, "sahip olmak" anlayışından "olmak" anlayışına geçmek için gösterilen sürekli bir uğraşın bir parçası olarak anlaşılmalıdır. Spinoza: *"Bilge kişi ölümün değil, yaşamın üzerine düşünür"* der.

Ölümün sırrı, yaşamınkiyle aynıdır. Sahip olmak tutkusundan ve ben-merkezcil bir yaşam anlayışından sıyrıldığı oranda kişi, ölümden korkmayacaktır. Çünkü ölümlle yitireceği bir şey yoktur. Geçmiş, günümüz ve gelecek, yani tüm zaman kavramı, fiziksel varoluşumuzun doğal bir sonucudur ve engellenemeyen bir dış etkidir. İnsan ölümsüz değildir ve bu nedenle de zamana bağlıdır. Gece ve gündüz, uyumak ve uyanmak, yetişmek ve yaşlanmak, yaşamda kalabilmek ve kendimizi koruyabilmek için çalışmak zorunda oluşumuz, işte tüm bu öğeler, eğer yaşamak istiyorsak, zamanı kabul etmemiz gerektiğinin birer kanıtıdır.

Çağımız üretim biçimi, her aşama için belirli bir zaman süresini öngörür. Yalnız fabrikadaki üretim değil, yaşantımızdaki bir çok eylemlerimiz de, saatle ayarlanmıştır.

Zamanın gereklerine aldırılmayarak özgürlüğe yaklaştığını sanmak, boş bir hayaldir. Bir günlük zamanı değerlendirmek yerine, onu "öldürmek", aslında zaman kafesinden kurtulmak değil, gözlerini kapayarak, kafesi görmemek demektir.

Sosyal Karakter Nedir?

Bireysel psikişik yapı ile sosyo-ekonomik yapı arasındaki ilişkinin sonucuna ben, "sosyal karakter" adını veriyorum. Sosyal karakter ile toplum yapısı arasındaki ilişkiler hiçbir zaman statik değildir. Çünkü bu her iki öge de, sonuçlanmış bir şey olmak yerine, sürekli gelişen ve değişen birer süreç olma özelliğini taşırlar. İkisinden birinin değişmesi, her ikisinin birden değişmesine yol açar.

Birçok politik devrim yanlısı, öncelikle politik ve ekonomik yapının kökten değişmesi gerektiğini, insancıl değerler ve ruhsal gelişimlerin ise, ancak bundan sonra ve bunun doğal bir sonucu olarak gerçekleşeceğini ileri sürerler. Başka bir deyişle, yeni toplum kurulduğunda bu, otomatik olarak yeni insanı yaratacaktır.

Sosyal Karakter ve "Dinsel" İhtiyaçlar

Bir din insanı doğru yönde davranmaya yöneltebiliyorsa, bir sürü doktrin ve ideoloji yığınından daha yararlıdır. Temel dinsel davranış biçimimiz, karakter yapımızın bir belirişi olarak da değerlendirilebilir. Çünkü biz, yücelttiğimiz değerlere bağlıyızdır ve bizim davranışımıza yön veren, bu yüceltilen şeylerdir.

Din inancı, insan türünün doğal bir özelliğidir. İnsan da tıpkı şempanze, bir at ya da kırlangıç gibi, kendine özgü özellikleri olan bir canlı türüdür. Biyolojik evrim içinde insan, hayvanların evrim sürecindeki iki ayrı eğilimin kesişme noktasında tarih sahnesine çıkmıştır. Bu eğilimlerden bir tanesi, güdülere bağlı olan davranışların giderek azalmasıydı. (Burada güdüyü, bir öğrenme süreci sonucunda oluşan davranış güdülerini anlamında değil, organik içgüdüleri olarak alıyorum.)

Hayvanlar, evrim sıralamasında ne kadar yüksekte bulunuyorlarsa, davranışları da o kadar az ölçüde programlanmış olan güdülerle yönlendirilmektedir. Programlanmış güdülere göre davranma sürecinin en altında, evrimin ilk aşamalarında olan hayvanlar yer alırlar. Yukarı doğru gidildikçe bu ilkelik yerini, program dışı davranışların artmış olduğu türlere bırakır. Memeli hayvanlarda belirli bir düzeye indirgenen programlanmış güdüler, insansı maymunlarda son aşamalarına varır. Homo sapiens türünde ise, önceden programlanmış güdüler en az düzeydedir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz ikinci eğilim ise, beynin ve özellikle neo-korteksin gelişimi ile ilgilidir. Bu açıdan da evrimi hiyerarşik bir düzen biçiminde ele alabiliriz. Alt tarafta en ilkel sinir yapısına ve çok az sayıda nörona (beyin hücrelerine) sahip hayvan türleri yer alırken, en üstte, büyük ve kompleks beyin yapısına, kendi öncülerine oranla üç kere daha büyük olan neokortekse ve beyin hücreleri arasındaki çok yönlü bağlantılara sahip olan homo sapiens bulunur.

Bu verilerin ışığında insan türünü, evrim süreci içinde, programlanmış güdülerle yönlendirilmenin en alt düzeye indirgenmesi ve beyinsel gelişimin ise en üst bir düzeye yükselmesi arasındaki kesişimin sonucu olarak tanımlayabiliriz. Programlanmış güdülerin gerilemesi ile beynin gelişiminin bu kesişmesi, hayvansı evrimde ilk kez gerçekleşerek, ortaya yepyeni bir yaratığı, insanı çıkarmıştır.

Sosyo-ekonomik yapı, karakter yapısı ve dinsel yapı, birbirlerine ayrılamayacak derecede bağlıdırlar. Eğer dinsel sistem, toplumda yaygın olan sosyal karakterle uyuşamaz ve toplumsal

pratik ile çelişecek olursa, boş bir ideoloji olmaktan öteye gidemez. Böyle bir durumda gerçek dinsel yapı, biz bunun farkına varmasak da, görünen uygulamanın gerisinde yatar.

Bireylerin kendi yönelmeleri konusundaki düşünceleri pek önemli değildir. Çünkü kimi insan kendisinin dindar olmadığını ileri sürerken, aslında son derece "dindar" davranmaktadır, kimisi ise kendisinin dindar olduğunu söyler, ama içsel olarak, hiç de öyle sayılmaz. Bazı kavramlar ve kurumlar dışında, bir dinin nasıl yaşantılar içermesi gerektiği konusunda kesin bir bilgimiz yoktur.

Batı Dünyası Dindar mıdır?

Tarih kitaplarına ve yaygın inanca göre Avrupa'nın Hıristiyanlaştırılması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Önce Konstantin aracılığı ile Roma İmparatorluğu bu yeni inancı kabul etmiş, sonra da sekizinci yüzyıldan itibaren Kuzey Avrupa'da "Almanların Havarisi" olan Bonifatius ve diğerleri tarafından yayılmıştır. Ama acaba Avrupa gerçekten Hıristiyanlaştırılabilmiş miydi?

Bu soru genellikle "evet" diye cevaplandırılmaktadır. Ama ayrıntılı bir çözümleme bize, Avrupa'nın Hıristiyanlaştırılması olayının yüzeyde kaldığını ve ancak on ikinci ve on altıncı yüzyıllar arasında böyle bir dönüşten söz edilebileceğini, ondan öncesinde ve sonrasında ise, dinin yalnızca bir ideoloji olarak kaldığını göstermektedir.

Eğer Avrupa on üçüncü yüzyıldaki ruhu devam ettirebilse ve bilimsel düşünce daha ağır ve bu anlayıştan kopmadan gelişebilseydi, belki bugünkünden daha iyi bir yerde olurduk. Ama ne yazık ki, **akıl**, yararçı zekaya, **bireysellik** ise, bencilliğe dönüşmüş ve toplumdaki **hümanist ruh yok olmuştur**. Böylece Hıristiyanlaştırma süreci sona ermiş ve Avrupa o eski cehalet ve dinsizlik devrine dönmüştür.

Batı tarihinin fetih, sömürü, şiddet, baskı ve halkların ezilmesinin tarihi olduğunun kanıtları saymakla bitmez. Bundan arınık bir dönem ya da bir ırk veya sınıfı bulmak mümkün değildir. Hatta iş çoğu kez, bir ırkın tümünden ortadan kaldırılmasına dek vardırılmak istenmiştir. İşte Amerika'da Kızılderililerin yok edilmesi için verilen mücadele, işte dinsel giysiye bürünmüş olan Haçlı Seferleri. Köle tüccarlarının, Hindistan'a egemen olup, orayı sömürenlerin, Kızılderilileri yok etmeye çalışanların, Çinlileri afyonu kendi ülkelerinde üretmeleri için zorlayan İngilizlerin, iki dünya savaşı çıkaran ve yeni bir savaşı destekleyenlerin, içlerinde tam dindar duygular besledikleri ve onları bu davranışlara yalnızca ekonomik ve politik zorunlulukların ittiği ileri sürülebilir mi? Yoksa bunlar vahşi ve zorba ruhlu bazı kişilerdi de, geri kalan çoğunluk tam dindar mıydı? Eğer böyle olsa, vicdanlarımız daha rahat olurdu şüphesiz. Ama gerçekler başka türlü söylüyor. Evet belki yöneticiler, onları izleyenlerden daha açgözlü ve ganimet meraklıydılar.

Son yüzyıldaki savaşlara insanların nasıl bir hayranlık ve istekle katıldıklarını düşünmek yeterli. Günümüzde de milyonlarca insan, "en güçlü" olabilmek veya "şereflerini" ya da kârlarını koruyabilmek için, ulusal bir intihar sayılabilecek hareketlere girişmeye hazırlar.

Başka bir örneği, aslında barışa hizmet etmesi düşünülmüş olan, ama günümüzde büyük bir ulusalcılıkla ve adeta düşmanca mücadele edilen olimpiyat oyunlarında bulabiliriz. Olimpiyatların böyle popüler olması da, Batı'nın o zorba ruhlu kahraman anlayışının bir yansımasıdır. Olimpiyat bu kahramanların, yani en güçlü, en dayanıklı olanların ve zaferi kazananların yüceltilmesidir.

Bütün bu anlattıklarımız doğruysa, acaba Avrupa ve Amerika neden ortaya çıkıp da, açıkça "Hıristiyanlık çağ dışı kalmıştır" diyemiyor?

Bunun çeşitli nedenleri var: Dinsel bir ideolojiye sahip olmayan bir toplumda, insanların tüm disiplinlerini yitirmeleri ve toplumsal düzeni bozmaları tehlikesi vardır. Daha da önemlisi, kendini insanlar için feda eden Tanrı'nın oğlu ve sevgi dolu bir İsa sembolüne inananlar, İsa'nın kendileri için de sevdiğini sanmaktadırlar. Böylece İsa bir put, ona inanmak da kişilerin kendi sevme eylemlerindeki yetersizliklerinin yerini tutmak için bir takviye olmak özelliğini kazanmaktadır.

Endüstriyel Din

Carl Becker 1932'de yazdığı kitabında, aydınlanma çağı felsefesinin "temel din anlayışının", on üçüncü yüzyıldaki teologların düşünceleri ile nasıl benzeştiğini çok güzel gösterir: "*İnancın temellerini araştırdığımızda, on yedinci yüzyıl filozoflarının, kendileri fark etmeseler de, on üçüncü yüzyıldaki Ortaçağ düşüncesinden oldukça etkilendikleri görülmektedir.*"

İnsan toplumları iki ayrı ilke tarafından organize edilmektedirler. Bunlar ataerkil ve anaerkil ilkelerdir.

Anaerkil ilke, sevgi dolu bir anne figürü ile sembolize edilir. Anaerkil ilke, karşılık beklemeyen bir sevgi demektir. Anne çocuğunu ondan bir şey beklediği ya da bu yolla mutlu olduğu için değil, kendi çocuğu olduğu için sever. Bu nedenle anne sevgisini "iyi davranışla" kazanmak mümkün olmadığı gibi, "kötü davranışla" bunu yitirmek de mümkün değildir. Anne sevgisi, merhamet, bağışlama ve şefkat doludur.

Ataerkil ilke, buna karşılık baba sevgisi, bazı koşullara bağlıdır. Sevgisinin artması için çocuğun iyi davranışlı olması gereklidir. Ayrıca baba kendine en çok benzeyen oğlunu, yani kendi mirasını devredebileceği çocuğunu daha çok sever. Baba sevgisini yitirmek, ama yeni bir bağlılık gösterisi ve teslimiyet ile onu yeniden kazanmak da mümkündür.

Kadını ve anaerkil ilke ile erkeksi ve ataerkil ilke, aynı zamanda, her insanın içindeki bağışlanma ve adalet ihtiyacının da bir göstergesidir. Ve insan bu iki ilkeyi kendi içinde birleştirmeye ve kaynaştırmaya çalışır. İnsanın en derin özlemi, bu iki ayrı karşıt ucu (analık ve babalık, erkeklik ve kadınlık, bağışlanma ve adalet, düşünce ve duygu, doğa ve zeka) bir etmek ve onların uzlaşması sonucu çelişkiden kurtulup, huzur duymaktır.

Modern toplumlarda da, yüzeydeki Hıristiyanlık dininin arkasında büyüyen ve toplumun karakter yapısında yer eden bir gizli din, "**endüstriyel din**" gelişmektedir. Bir din olarak kabul edilmeyen "endüstriyel din" gerçek Hıristiyanlık ile hiçbir biçimde uzlaşmamaktadır. Çünkü bu yeni din insanları, kendi elleriyle yaratmış oldukları ekonominin ve makinelerin kölesi haline sokmaktadır. Ve bu, gerçek dinin özü ile taban tabana zıttır.

Endüstriyel din, içeriği değişik öğelerden oluşan yeni bir sosyal karaktere dayanmakta ve ondan güç bulmaktadır. Bu öğeleri; erkek otoritesinden korkmak ve ona teslim olmak, itaatsizlik durumunun insanları suçluluk ve korku ile doldurması ve bireysel yararcılık ve karşılıklı uzlaşmazlık nedenleriyle insanlar arasındaki dayanışmanın çözülmesi olarak sıralayabiliriz.

Bu dinde kutsal olan şeyler ise; çalışmak, özel mülkiyet, kâr, güç ve iktidardır. Aslında bunlara bile gerçekten ulaşabilmek, bireyselliğe ve kişisel özgürlüğe ihtiyaç gösterir.

Pazar Ekonomisi Karakter Biçimi ve Siberetik Din

On altıncı yüzyılda başlayıp, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına dek devam eden ve orta sınıfları etkisi altına alan, otoriter-zorlayıcı-biriktirmeci karakter, yirminci yüzyılda yerini giderek "Pazar ekonomisi karakteri"ne bırakmaya başlamıştır.

"Pazar ekonomisi karakter biçimi" ya da kısaca "Pazar karakteri" (marketing character) deyimini kullanmamın nedeni, çağdaş toplumlarda bireylerin kendilerini birer mal gibi görmeye ve kendi değerlerini "kullanım değeri" olarak değil de, diğer mallarla "değişim değeri" olarak algılamaya başlamalarındandır.

Yani insan, "kişilik pazarı"nın malı olmuş gibidir. "Kişilik pazarı"nın, değerlendirme ilkeleri açısından mal ve eşya satılan piyasalardan hiçbir farkı yoktur. Tek değişiklik, ilkinde kişiliklerin, ikincisinde de malların satılıyor olmasındadır.

Başarılı olmak, bir kimsenin pazarda kendini nasıl sattığına bağlıdır. Rekabeti kazanacak gücü göstermek ve kendini sarmaladığı paketin çekici olmasını sağlamak, bu yoldaki ilk koşullardır. Kişilik paketini süsleyecek özellikler, her mesleğe göre değişiklikler göstermesine rağmen, bazı genel ilkeleri, "canlılık", "saldırganlık", "uysallık", "güvenirlilik", "ihtiraslılık", iyi bir aileye sahip olmak, gerekli kişileri tanımak ve bazı kulüplere üye olmak biçiminde sıralamak mümkündür.

Eğer bir insanın ekmeğini kazanabilmesi yalnızca kendi bilgi ve becerisine bağlı kalsaydı, kişinin kendi değeri de bu yetenekleriyle paralel olarak, yani onun kullanım değeri ile belirlenecekti. Ama başarı, kişiliğin ne kadar süslenip, nasıl satıldığına bağlı olduğu için, bireyler kendilerini bir eşya, bir mal olarak, daha doğrusu hem satılan mal ve hem de alıcı olarak görmektedirler. Artık insanlar kendi yaşamları ve mutlulukları için değil, en iyi biçimde satılabilmek için uğraşır olmuşlardır.

Pazar karakteri, sevgi ve nefret duygularından da yoksundur. Entelektüel bir tabana dayalı bir karakter yapısının içinde böyle "eski moda" duyguların yeri olmadığı düşünülmüş, bu yüzden bunlar yeni karakterin parantezi dışında kalmışlardır.

Pazar karakteri ne kendisine, ne de diğer insanlara yakınlık duymadığı için, hiçbir şey onu çok ilgilendirmeyiz. Bu onun bencil olmayışının değil, kendisi dahil hiç kimseyle yakın bir ilişkide olmamasının sonucudur. Böylelikle bu insanların, ellerinde nükleer savaş tehlikesini ve çevre kirlenmesinin yaratacağı felaketleri kesinlikle gösteren veriler olmasına rağmen, bu olaylara karşı nasıl ilgisiz ve duyarsız kalabildiklerini de anlamış oluyoruz.

Pazar karakterinin en önemli hedefi olan, o anın koşullarına göre optimum (en üst düzeyde) işlerlik ve verimlilik sağlamak çabası, bireylerin dünyaya karşı çıkarıcı ve onu kendi istekleri doğrultusunda yönlendirici bir tavır almalarına yol açar. Anlama açısından akıl, yalnızca insanlara özgüdür. Bir hedefe ulaşmada araç olarak kullanılan değiştirici ve etkileyici zeka ise hem insanda, hem de hayvanlarda bulunur. **Aklın denetleyiciliği olmadan kullanılan bu türlü zeka, insanı yok olmaya dek varacak tehlikelere götürebilir.** Aklın denetleyemediği çıkarıcı zeka, keskin olduğu oranda tehlikelidir.

Günümüz insanını tiplermekte kullandığım "Pazar karakteri", bu konudaki tek seçenek değildir. Aynı bağlamda, Marx'ın "yabancılaşmış karakter" tanımı da kullanılabilir. Çünkü işlerine, emeklerine, kendilerine, diğer insanlara ve doğaya yabancılaşma konuları günümüz insanının

özellikleri arasındadır. Psikiyatri dilinde böylesi bir karaktere "şizoid karakter" denir genellikle. Ancak şizoid kimseler, kendisi gibi olan kişilerle birlikteyken, başarılı ve mutlu olabilir, hiçbir rahatsızlık duymazlar. Onların hastalığı, normal insanlar arasındayken ortaya çıkar.

"Sibermetik din", Pazar karakterinin kişilik yapısına çok uygundur. Hıristiyanlık veya uzlaşmazcı bir ön paravananın arkasında, kişiler bunu fark etmeseler bile, ilkel ve zorba bir din biçimi gizlenmektedir. Varlığını, dışa yansıttığı davranışlar ve tutumlardan hissettiğimiz bu dini, diğer dinlerdeki gibi bazı bilinçli düşünce ve doğmalara dayanmadığı için, tanımlamak oldukça güçtür. İlk bakışta dikkati çeken bir özelliği, insanın ulaştığı teknik aşama ile geleneksel dinlerde Tanrı'nın dünyayı yaratmasına benzer bir biçimde, ikinci bir dünya "yaratması" ve kendini Tanrı yerine koymasındır. Veya *"makineye bir Tanrısallık veren insanoğlu, kendisi de bu makineyi idare ettiği için, Tanrı katına yükselmiştir"* diyebiliriz.

Kendimizi her şeyden soyutlamaya devam ettiğimiz, dünyaya duygusal bir tepki gösterme yeteneğinden uzaklaşp, bir felakete doğru hızla gittiğimiz oranda, bu yeni ve gizli din, daha korkunç ve kötü bir durum alacaktır. Yakın bir gelecekte, tekniğin efendisi olmaktan çıkıp, onun kölesi durumuna düşeceğiz. Ve teknik, bir zamanların yaratıcı ögesiye, bize diğer yüzünü ve yıkıcı özelliğini de gösterecek (tıpkı Hint Tanrıçası Kali gibi) ve tüm insanlığın kendisine kurban edilmesini isteyebilecektir.

Bu tezi destekleyecek bir çok kanıt bulmak mümkün. Ancak ben, en önemli iki tanesini vermekle yetineceğim:

1. Büyük (ve bazı küçük) devletler gelişmiş Nükleer silahları yapmayı sürdürüyor ve dünyayı yok edebilecek bu gücün sınırlandırılması ve karşılıklı olarak ortadan kaldırılması konusunda, akılcı bir çözüme varmayı düşünmüyorlar.

2. Ekolojik bir felaket de, yavaş yavaş kendini belirtiyor.

Çevre kirlenmesine, doğal kaynakların sorumsuzca tüketilmesine karşı da ciddi önlemler alınmıyor. Yani insanlığın yaşamını sona erdirebilecek olan bu tehlikelere karşı hiçbir çaba gösterilmiyor. Ancak insanlık daha iyi bir gelecek umudunu içinde taşıdığı sürece, yaygınlaşmaya başlayan sibermetik dini ve onun yıkıcı özelliklerinin putlaştırılmasını engellemek mümkün olacaktır.

Hümanist Protesto

Sosyal karakterin insana ters özellikler taşıması ve endüstriyel ya da sibermetik dinin yaygınlaşması, kökleri ta Ortaçağın dinsel ve filozofik hümanitesine dek varan yeni bir hümanist hareketin, bir protesto dalgasının doğmasına yol açmıştır.

Sağcı olsun, solcu olsun hümanist bir yürek taşıyan herkes, endüstriyel sistemin eleştirisinde ve onun insan üzerinde yarattığı zararlar konusunda, aynı görüşü paylaşıyor.

Sağ kanadın romantikleri, tek çareyi endüstriyel sistemin bu korkunç gelişiminin önlenmesinde bulmakta ve bazı ufak değişikliklerle eski toplumsal sistemlere dönülmesini savunmaktadırlar.

Karşı görüşü ise yandaşlarının bazen Tanrıcı, bazen de Tanrıtanımaz ifade biçimleri ve kavramlar kullanmalarına rağmen, radikal hümaniter başlığı altında toplamak mümkün.

Sosyalistler, ekonomik gelişmenin durdurulamayacağını ve eski toplumsal düzenlere geri dönmenin mümkün olmadığını ileri sürerler. Onlara göre çözüm, çok ileriye giderek insanları makinenin esaretinden, yabancılaşmadan ve insan dışı bir kaderden kurtaracak yeni bir toplumsal düzen kurmaktır.

"Sahip olmak" ve "olmak"ın insan varlığının iki temel ilkesi olduğu yolundaki düşünce, Marx'ın yeni bir insanın doğuşu konusundaki fikirlerinin çekirdeğini oluşturur. Bu konudaki düşünceleri ile Marx, ekonomi alanından çıkıp, psikoloji ve antropolojiye yaklaşır ve onun bu tavrını, Eski ve Yeni Ahit ile Meister Eckhart'ın düşüncelerini incelerken karşımıza çıkan "dindar" havaya benzetebiliriz.

Marx'ın "sahip olmak" ve "olmak" konusundaki anlayışını en iyi, onun şu cümlesinde bulabiliriz: *"Ne kadar azsan, yaşamını ne kadar az görkemli kurmuşsan, o kadar çok şeyin var demektir ve görkemsiz yaşamın o denli büyüktür...Ekonomi, senin yaşamından ve insanlığından aldığı şeylerin yerine, sana para ve zenginlik verir."*

Marx için zenginlik ve lüks birer yüküdür. Amaç ise, ne bunlara ulaşmak, ne de fakir olmaktır. İnsanın tek hedefi "içindeki o zengin hazineyi" gün ışığına çıkarmak, kendini "doğurmak" olmalıdır.

Buddha, Eckhart, Marx ve Schweitzer'in düşüncelerinde önemli bazı paralellikler bulmak mümkündür: "Sahip olmak" biçimli bir dünya anlayışına karşı olmaları, anti-otoriter tavırları, insanın tam bağımsızlığa ulaşması için çaba göstermeleri, metafizik şüphecilikleri, "Tanrısız" dindarlıkları ve insan sevgisi ile insanlar arası dayanışmayı öne alan toplumsal bir aktivite yanlısı olmaları, onların ortak noktalarından bazılarıdır. Ama bu düşünürler yaşadıkları sürece, kendi bazı özelliklerinin farkında olamamışlardı. Eckhart, kendi Tanrıtanımazlığının, Marx'da dindar oluşunun bilincinde değillerdi.

İNSANIN DEĞİŞEBİLMESİ İÇİN GEREKLİ KOŞULLAR VE YENİ BİR İNSAN TASLAĞI

İnsanların, kendilerini bekleyen bir felaketten kurtulabilmelerinin tek yolunun, karakterlerinde "sahip olmak" eğiliminden "olmak" yönüne doğru köklü bir değişiklik yapmaları olduğu yolundaki düşüncenin doğru olduğunu kabul edersek, ortaya şu sorular çıkıyor: "İnsanlarda böyle köklü karakter değişimlerini gerçekleştirmek mümkün müdür ve bunları nasıl uygulamaya koyabiliriz?"

Yeni İnsanın Özellikleri

Kurulması istenen yeni toplumun temel görevi, karakteri aşağıdaki özellikleri taşıyan yeni insanın doğuşunu sağlamak ve desteklemektir:

- *"Olabilmek" için "sahip olmak" kökenli tüm davranış biçimlerinden vazgeçmeye hazır olmak.
- *Güven duygusunun, benlik bilincinin ve kendine güvenin insanın kendi olgunluğu sonucu doğması gereklidir.
- *Sevinci istifçilikte ve başkalarının yarattıklarını sömürmekte değil, vermekte ve paylaşmakta bulmak.

- *Yaşama ve onun her türlü belirişlerine karşı saygı ve sevgi duymak.
- *İhtiras, nefret, kıskançlık ve tutkuları inebilecekleri en alt düzeye indirgemeye çalışmak.
- *Herkesin kendi sevme ve eleştirel düşünce yeteneklerini geliştirmeye çalışması gerekliliğine inanmak.
- *Bireysel narsisizmi (kendini sevmeyi) aşarak, insan varoluşunun sınırlarını ve kısıtlılığını kavramak.
- *Başkalarını yanıltmamak, ama başkalarının da bizi yanıltmasına izin vermemek. Çok duygusal ve çocuksu olmamaya da dikkat etmek.
- *Kendini tanımak. Yalnız bilinçli yönlerini değil, insanın kendi içinde büyük bir bilgi potansiyeli taşıdığını bilerek, bilinçdışını da tanımaya çalışmak.
- *Özgürlüğü, istediğini yapmak olarak değil, insana kendisi olabilmek şansının verilmesi olarak anlamak gerek. Özgürlük, sınırsız ihtirasların bir demeti biçiminde ele alınmamalıdır. Onun daha çok, gelişim ve çöküş, yaşam ve ölüm gibi ayrı kutupların ince bir sanatla dengelenmesi sonucunda oluşan bir yapı olduğunu fark etmek.
- *Sürekli gelişen bir canlılık içinde mutlu bir yaşam sürmek, yani insanın elinden geldiğince bilinçli ve yoğun yaşaması, öylesine doyurucudur ki, böyle yaşayan birisi için, bazı hedeflere ulaşıp, ulaşamaması çok önemli olmaktan çıkar.

Doğa bilimlerinin davranış biçimlerinden, yeni bir sosyal bilime geçişte başarılı olup, olamayacağımızı önceden kestirebilmek imkansızdır. Ancak, bu konudaki başarımız, insan türünün sürüp, sürmemesinin bir göstergesi olacaktır.

İnanıyorum ki insanlığın geleceği, günümüzdeki krizin uyaracağı bazı yetenekli insanların kendilerini yeni hümaniter bilimin emrine vererek, titiz bir çalışma ile çözülemeyen gibi gelen sorunların üstesinden gelmeye çalışmalarına bağlıdır. Çünkü bütün umut onlardadır.

Ekonomi ve politikanın insanların ihtiyaçlarına göre düzenlenebilmesi için, yeni toplum modelinin, yabancılaşmamış ve "olmak" kökenli davranış biçimlerine uygun olarak hazırlanması gerekir. Yani insanları, ne zorla fakir yaşamaya itmek, ne de kapitalist ekonomilerin işleyebilmesi uğrunda onları aşırı tüketime yönlterek, günümüz endüstrileşmiş ülkelerinde olduğu gibi "homo consumens" olmak zorunda bırakmamak gerekir. İnsanları zorlamaktan vazgeçilmelidir. Ama çok tüketmek ve daha çok üretmek temeline dayalı endüstri toplumları, yaşayabilmek için insanları patolojik sayılabilecek bir tüketim hırsına zorlamaktadırlar.

Devletin (gerçekten de en iyisi olsa bile) iyi ve doğru olarak kabul ettiği şeyleri, vatandaşlarına zorla kabul ettirmek istemesi yanlıştır. Tüketimi şiddet kullanarak kısımaya çalışan bürokratik denetim, insanları daha çok tüketim hırsına kaptırmaktan başka bir işe yaramaz. Akıllıca bir tüketime ulaşmanın tek yolu, insanların bu davranışlarını ve yaşam biçimlerini değiştirmek istemelerine bağlıdır. Bunu sağlayabilmek için de, onlara alıştıklarından daha cazip gelecek başka bir tüketim biçimini önermek gerekir. Böyle bir bilinci canlandırmak bir anda olmaz. Uzun bir süreç içinde, devletin etkin yardımlarıyla ve ağır ağır oluşur.

"Olmak" ilkesine dayalı bir toplum oluşturabilmek için, o toplumun tüm bireylerinin kendi ekonomik ve politik işlevlerinin tam bilincinde olup, bunu aktif olarak algılayabilmeleri gerekir. Yani "sahip olmak" biçimli bir davranıştan kurtulabilmenin tek yolu, endüstri ve politika alanında

yönetime katılmayı tam olarak gerçekleştirmeye bağlıdır. Bu türlü bir demokrasinin en doğru yönetim biçimi olduğu konusunda, hemen hemen tüm radikal hümanistler aynı görüştedirler.

Demokrasi pasif bir "seyirci" demokrasisinden, aktif bir "katılma" demokrasisine dönüşüp, bireyler için toplumun ihtiyaçları ve esenliği kendi ihtiyaç ve istekleri kadar önemli olduğu zaman ya da bireyler kendi mutluluklarının, toplumun iyiliği ve huzuruna bağlı olduğunu fark ettiklerinde, demokrasi gerçek işlerliğine ulaşacaktır.

Kadınları ataerkil bir esaretten kurtarmak gereklidir

Kadınları erkeğin üstün olduğu ataerkil bir baskı altından kurtarmak, toplumun insancillaştırılmasının ilk adımlarından biridir. Kadınların erkekler tarafından ezilmeye başlaması, bundan yaklaşık altı bin yıl kadar önceye dayanır.

O zamanlardan beri, yalnızca Avrupa ve Yakın Doğu'da değil, hemen hemen bütün dünyada "birleşmiş erkek organizasyonları" yönetimi ele geçirmişler ve kadınları adeta teslim almışlardır. İnsanlığın erkek bölümünün, diğer yarısı olan kadın bölümü üzerindeki bu egemenliği, erkeklerin ekonomik ve yine kendi kurdukları askeri alanda daha güçlü olmalarından doğmaktadır.

Erkek ve kadın arasındaki mücadele, sınıf mücadelesi kadar eskidir. Ama erkekler kadınları yalnızca bir iş aracı olarak değil, aynı zamanda bir anne, bir eş ve kendilerini teselli edecek bir sevgili gibi de gördükleri için, bu çekişme tarih içinde çok karmaşık biçimler almıştır. Bazen açık ve vahşi bir duruma bürünmüş, kimi zaman da gizli biçimde sürüp, gitmiştir. Kadınlar erkeklerin gücü karşısında boyun eğmek zorunda kalmışlar, ama sonra bunun acısını, kendi silahları ile erkekleri gülmüş duruma düşürerek çıkartmışlardır.

İnsanlığın yarısının, diğer yarısı tarafından hor görülmesi ve aşağılanması, her iki cins için de çok zararlı olmuş ve olmaktadır. Erkekler zaferin, kadınlar ise yenilginin karakter özelliklerini taşıdıkları için, kadın-erkek ilişkilerinde, üstünlük ve yenilgi özelliklerini taşımayan bir beraberliğe rastlamak mümkün olmamaktadır.

Özgürlüğe doğru ilk adımlar atılmıştır. Belki bizden yüzyıllarca sonra gelecek olan tarihçiler, yirminci yüzyılın en önemli devrimini, kadınların özgürleşme hareketine girişmeleri ve erkek egemenliğinin yıkılmaya başlaması olarak değerlendireceklerdir. Ama bu konuda acele edilmemelidir. Kadınların bu rollerini yeni kavradıklarını ve erkeklerin de öyle kolay kolay pes etmeyeceklerini unutmamak gerekir.

Kadınların özgürleşme hareketlerine paralel olarak gelişen bir diğer eğilim de, gençlerin anti-otoriter bir biçimde yetiştirilmeye başlanmalarıdır. Bu eğilim, altmışlı yılların sonlarında doruk noktasına ulaşmıştı. O zamanların asileri, daha sonraki bazı yeni gelişmeler nedeniyle, büyük ölçüde yeniden topluma uyum göstermişlerdir. Ama artık yeni nesilden, ailelerine ve diğer otoritelere karşı aşırı bir bağlılık ve teslimiyet beklemek bir hayal olur. Öyle görünüyor ki, o eski durum, yani otorite korkusu bir daha geri gelmeyecek biçimde uzaklaşıp, gitmiştir.

Gerçek bir demokrasiden söz edebilmek için, halkın her konuda gerekli, yeterli ve tarafsız bilgiye donatılması zorunludur. Kamuoyundan bazı şeyleri gizlemek ya da kamu yararı ve ülkenin çıkarları açısından, kimi gerçekleri saklamak gibi alışkanlıkların önü alınmalıdır. Ancak iş bununla bitmemektedir. Bir de haber ve bilgilerin çarpıtılarak sunulduğu vardır. Bu, yalnızca sokaktaki

normal vatandaş için değil, bir çok parlamenter, hükümet adamı, general ve ekonomi yöneticileri için de geçerli olan bir sorundur.

Günümüz ekonomilerinin en hastalıklı yanlarından birisi de, yaşayabilmek için abartılmış bir silah endüstrisine ihtiyaç duymalarıdır. Dünyanın en zengin ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri bile, silahlanma harcamalarını karşılayabilmek için, sağlık, sosyal yardım ve eğitim giderlerini kısmak durumunda kalmaktadır. Silah üretimi ile hem toplum kaynaklarını tüketen, hem de halkı intihara sürükleyen bir devletin, insancıl amaçlı toplumsal harcamalara fon ayırması, giderek güçleşmektedir.

Yaşam ne bir şans oyunu, ne de ticari bir girişimdir. Bu nedenle, bizi yaşamda tutabilecek imkanların ne ölçüde gerçekleşebileceğinin cevabını başka bir alanda, örneğin tıpta aramamız gerekir. Bir hastanın yaşayabilmesi için en ufak bir ümit olması halinde, sorumluluk taşıyan hiçbir doktor: "Artık uğraşmayı bırakalım" diyemez veya yalnızca acı dindirici ilaçlar yazarak, hastanın ölümünü bekleyemez. Tam tersine hastayı kurtarabilmek için, elinden gelen tüm çabayı gösterir. Öyleyse aynı derecede hasta olan toplumların da, böylesi acil bir ilgi ve yardıma hem ihtiyaçları, hem de hakları vardır.

Açgözlülük ve kıskançlığı ortadan kaldırmaya karşı ileri sürülen, bunların insanın doğasından geldiği ve bir varoluş gerekliliği olduğu yolundaki iddialar, giderek değerlerini yitirmektedirler. Çünkü artık anlaşılmıştır ki, açgözlü ve kıskanç oluş, kurtlar arasında daha iyi bir kurt olmak yolundaki sosyal baskı sonucunda böylesine abartılı bir hal almaktadır. Toplumsal hava ve ortak değer yargıları değişecek olursa, bencillikten sencillğe geçiş de öylesine kolay olacaktır.

Böylelikle yine eski varsayımımıza, "olmak" kökenli davranış biçiminin insan doğasına daha yakın ve daha uygun olduğu görüşümüze dönmüş olduk. Tam bir "sahip olmak" güdüsünün etkisi altında olanlar ile tüm davranışlarını "olmak" ilkesine göre ayarlayanlar toplumda azınlıktadır. Bu iki davranış biçiminden birisinin biraz ağırlık kazanması, toplumdaki yapının onlardan biri ya da ötekine daha fazla fırsat vermesine bağlıdır. "Olmak" ilkesine göre yönetilen bir toplumda, insanların sahip olmak tutkuları açlığa mahkum edilirken, olmak istekleri de beslenip, desteklenecektir.

Yeni bir insan ve yeni bir toplumun gerçekleşebilmesi için ilk önce, eski motivasyonlar olan kar ve güçlülük tutkularının yerlerini yenilerine; olmaya, diğer insanları anlamaya çalışmaya ve paylaşmaya bırakmaları gerekmektedir. Sonra pazar ekonomisi karakterinin yerine, üretici ve sevme yeteneğine sahip karakterin ve sibernetik din yerine de, radikal-hümaniter bir anlayışın geçmesi şarttır.

"Tanrı'nın şehri"ne ulaşmak arzusu ile kanatlanan insanlık, geç dönem Ortaçağ kültürünün parlamasına yol açmıştır. Gelişme ve "dünyasal şehir" tasarımı ise, insanları enerji ile doldurarak, Yeniçağ toplumlarının doğmasını sağlamıştır. Ama içinde bulunduğumuz yüzyılda bu vizyon, Babil kuleleri gibi yıkılmaya yüz tutmuş ve gereken önlemler alınmazsa, tüm insanlığı harabeleri altında yok etmek tehdidinde dönüşmüştür. Tanrı'nın göksel şehri ile insanların yarattığı dünyasal şehri, tez ve antitez olarak alırsak, bu kargaşanın tek çözümünün, bu iki karşıt özelliğin sentezinde yattığı ortaya çıkar.

Geç dönem Ortaçağ dünyasının "dinsel" özü ile Rönesans'tan sonraki bilimsel düşüncenin evrimi ve bireyciliğin gelişimini bir ettiğimizde, ortaya aradığımız sentez çıkacaktır. Yani, "olmak". İşte, dünyanın kurtuluşu ve geleceğin vizyonu "olmak şehridir".